

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi mielenterveyslain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi mielenterveyslakia. Ehdotuksen mukaan mielenterveyslakiin lisättäisiin säännökset tahdosta riippumattomaan hoitoon määrätyn oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamisesta tai hoidon lopettamisesta tilanteissa, joissa mielenterveyslaisa säädetty hoidon jatkamista tai lopettamista koskeva kuuden kuukauden määräaika on jostain poikkeuksellisesta syystä ylittynyt. Potilaan oikeuspsykiatrisen aseman säilyttämiseksi sekä hoidon jatkamisessa ja lopettamisessa tarvittavan asiantuntemuksen turvaamiseksi esityksessä ehdotetaan, että määräajan ylitystilanteissa Terveiden ja hyvinvoinnin laitos olisi toimivaltainen päättämään oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamisesta tai hoidon lopettamisesta.

Jos päätöstä oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamisesta tai lopettamisesta ei olisi poikkeuksellisesta syystä tehty säädettyssä kuuden kuukauden määräajassa, potilaan hoidon jatkamisen edellytykset olisi selvitettävä sairaalassa välittömästi määräajan ylityksen ilmettyä. Lisäksi sairaalan olisi tehtävä väliaikaispäätös potilaan hoidon jatkamisesta, jonka nojalla potilasta saataisiin pitää hoidossa enintään 14 päivää. Jos potilas olisi poistunut sairaalasta ja jäänyt palaamatta sinne, sairaalan olisi määrättävä potilas sairaalaan tutkittavaksi enintään 14 päiväksi. Potilaan palauttamiseksi sairaalaan voitaisiin pyytää poliisin virka-apua. Jos hoidon jatkamiselle tai lopettamiselle säädetyn kuuden kuukauden määräajan päättymisestä olisi kuitenkin kulunut yli kuusi kuukautta, potilaan hoitoon määräämisestä päätettäisiin yleisten tahdosta riippumatonta hoitoa koskevien säännösten mukaisesti.

Jos hallinto-oikeus jättäisi vahvistamatta tai kumoaisi oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamista koskevan päätöksen muusta syystä kuin tahdosta riippumattomalle hoidolle säädettyjen edellytysten puuttumisen vuoksi, sen olisi välittömästi siirrettävä asia käsiteltäväksi potilaan hoidosta vastaavalle sairaalalle. Sairaalassa olisi hoidon jatkamiselle tai lopettamiselle säädetyn määräajan ylityttyä meneteltävä edellä kuvatulla tavalla.

Hoidon jatkamisen edellytysten tultua selvitettyksi sairaalan olisi tehtävä viipymättä Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle esitys potilaan hoidon jatkamisesta tai lopettamisesta. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen olisi päätettävä esityksen perusteella potilaan hoidon jatkamisesta, jos edellytykset hoitoon määräämiselle olisivat edelleen olemassa, tai hoidon lopettamisesta, jos edellytyksiä hoitoon määräämiselle ei olisi. Päätös olisi tehtävä viimeistään 14 päivän kuluessa sairaalan tekemästä väliaikaispäätöksestä tai siitä, kun potilas olisi palautettu sairaalaan tutkittavaksi sairaalan antaman määräyksen nojalla. Jos asian selvittäminen sitä välttämättä vaatisi, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen olisi tehtävä uusi väliaikaispäätös potilaan hoidon jatkamisesta enintään 14 päiväksi, jonka kuluessa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen olisi päätettävä potilaan hoidon jatkamisesta tai hoidon lopettamisesta.

Ehdotetuilla lainmuutoksilla selkeytettäisiin lainsäädännöllisesti sääntelemätön tilanne noudatettavasta menettelystä ja toimivaltaisesta viranomaisesta tilanteissa, joissa oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamista tai lopettamista koskeva määräaika on ylittynyt. Lisäksi ehdotetuilla säännöksillä turvattaisiin hoitoa tarvitsevan oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkuminen.

HE 92/2015 vp

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2016 tai mahdollisimman pian sen jälkeen.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	3
YLEISPERUSTELUT.....	4
1 JOHDANTO.....	4
2 NYKYTILA.....	5
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	5
Perusoikeudet.....	5
Ihmis- ja perusoikeusloukkausten hyvittäminen.....	7
Terveystieteiden valvonta.....	8
Hoito tahdosta riippumatta.....	8
Mielentilatutkimukseen määrätyn rikoksesta syytetyn ja mielentilan vuoksi rangaistukseen tuomitsematta jätetyn hoito tahdosta riippumatta.....	10
Oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamisesta ja lopettamisesta päättäminen säädetyn kuuden kuukauden määräajan jälkeen.....	13
2.2 Nykytilan arviointi.....	15
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET.....	17
3.1 Tavoitteet.....	17
3.2 Toteuttamisvaihtoehdot.....	17
3.3 Keskeiset ehdotukset.....	20
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	21
4.1 Taloudelliset vaikutukset.....	21
4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	22
4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset ja vaikutukset potilaan asemaan.....	23
5 ASIAN VALMISTELU.....	23
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	25
1 LAKIEHDOTUKSEN PERUSTELUT.....	25
2 VOIMAANTULO.....	31
3 SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS.....	31
LAKIEHDOTUS.....	33
Laki mielenterveystieteen muuttamisesta.....	33
LIITE.....	37
RINNAKKAISTEKSTIT.....	37
Laki mielenterveystieteen muuttamisesta.....	37

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Mielenterveyslaissa (1116/1990) säädetään sekä mielenterveyspalvelujen järjestämisestä että potilaan tahdosta riippumattomasta hoidosta. Psykiatrisen potilaan tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämisen edellytykset on määritelty mielenterveyslain 8 §:ssä. Tahdosta riippumattoman hoidon edellytykset ovat samat riippumatta siitä, onko kysymys oikeuspsykiatrisesta potilaasta vai muusta psykiatrisesta potilaasta. Oikeuspsykiatrisen potilaan eli mielentilatutkimukseen määrätyn rikoksesta syytetyn tai mielentilan vuoksi rangaistukseen tuomitsematta jätetyn henkilön tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämisessä, hoidon jatkamisessa ja hoidon lopettamisessa noudatetaan kuitenkin mielenterveyslain 3 ja 4 luvuissa säädettyjä menettelyjä, jotka poikkeavat osittain mielenterveyslain 2 luvussa säädetystä muita psykiatrisia potilaita koskevasta menettelystä.

Oikeuspsykiatrisen potilaan hoitoon määräämisestä päättää Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Hoidon jatkamisesta päätetään sairaalassa viimeistään kuuden kuukauden välein ja hoidon jatkamista koskeva päätös alistetaan hallinto-oikeuden vahvistettavaksi, jolloin hallinto-oikeuden on tutkittava, ovatko edellytykset hoitoon määräämiseen tahdosta riippumatta edelleen olemassa. Hoidon lopettamisesta on myös päätettävä sairaalassa viimeistään kuudessa kuukaudessa edellisestä hoitoon määräämis- tai hoidon jatkamispäätöksestä. Hoidon lopettamista koskeva päätös alistetaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen vahvistettavaksi, jonka on joko vahvistettava hoidon lopettamista koskeva päätös tai, jos edellytykset hoitoon määräämiselle potilaan tahdosta riippumatta ovat olemassa, määrättävä potilas hoitoon.

Oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon tarpeen arviointi on haastavaa, minkä vuoksi hoitoon määräämisessä ja hoidon lopettamisessa on katsottu tarvittavan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ja sitä edeltävien viranomaisten asiantuntemusta. Oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon tarpeen arviointiin liittyy myös yhteiskunnallisia turvallisuuskäsitteitä, minkä vuoksi on katsottu perustelluksi säätää, että hoidon lopettaminen tapahtuu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen vahvistamalla päätöksellä. Oikeuspsykiatrisen potilaan hoito voi päättyä kuitenkin myös siten, että hallinto-oikeus jättää vahvistamatta tai kumoaa oikeuspsykiatrisen potilaan hoitoon määräämistä tai hoidon jatkamista koskevan päätöksen.

Mielenterveyslaissa ei ole menettely- tai toimivaltasäännöksiä tilanteeseen, jossa oikeuspsykiatrisen potilaan oikeusturvan turvaamiseksi säädetty hoidon jatkamista tai lopettamista koskeva kuuden kuukauden määräaika on ylittynyt eikä sairaala sen vuoksi ole enää toimivaltainen tekemään päätöstä hoidon jatkamisesta tai lopettamisesta. Käytännössä määräajan ylitystilanteet ovat hyvin harvinaisia, mutta vuosittain ilmenee joitakin tapauksia, joissa määräaika on ylittynyt esimerkiksi potilaan luvattoman sairaalasta poistumisen tai sairaalan erehdyksen vuoksi. Lisäksi määräaika on voinut ylittyä siten, että hallinto-oikeus on kumonnut tai jättänyt vahvistamatta hoidon jatkamispäätöksen muoto- tai menettelyvirheen vuoksi. Hallinto-oikeudet eivät näissä tilanteissa ole aina palauttaneet asiaa uudelleen käsiteltäväksi sairaalalle tai antaneet määräystä kumotun päätöksen noudattamisesta.

Sääntelemättömässä tilanteessa oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamiselle säädetyn määräajan ylitystilanteita koskevat oikeusohjeet ovat jääneet korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisukäytännön varaan. Korkein hallinto-oikeus on asiaa koskevissa ratkaisuissaan (KHO:1993-A-32, KHO:2011:70, KHO:2014:10 ja KHO:2014:11) todennut, ettei oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamiselle säädetyn määräajan noudattamatta jättämisestä voida katsoa seuraavan, että potilaan asema oikeuspsykiatrisena potilaana olisi päättynyt tai että po-

tilaan hoidosta olisi tämän jälkeen päätettävä mielenterveyslain 2 luvun mukaisessa järjestyksessä, joka koskee muita kuin oikeuspsykiatrisia potilaita. Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisujen mukaan oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamisesta päättäminen kuuluu säädetyn määräajan jälkeen Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle.

Perustuslain säännökset edellyttävät, että oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamiselle tai lopettamiselle säädetyn määräajan ylitystilanteissa noudatettavasta päätöksentekomenettelystä ja toimivallasta päättää potilaan hoidon jatkamisesta tai hoidon lopettamisesta säädetään lailla. Tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämistä ja hoidon jatkamista koskevalla päätöksellä puututaan perusoikeutena suojattuun yksilön henkilökohtaiseen vapauteen. Perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan vapautta ei saa riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Lisäksi perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön on perustuttava lakiin.

Selkeiden toimivalta- ja menettelysäännösten säätäminen lailla on välttämätöntä paitsi potilaan oikeusturvan ja hoidon jatkuvuuden turvaamiseksi, myös yhteiskunnallisten turvallisuuskäsitteiden vuoksi.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Perusoikeudet

Perusoikeuksilla tarkoitetaan Suomen perustuslain (731/1999) 2 luvussa säädettyjä jokaiselle periaatteessa yhdenvertaisesti kuuluvia perustavanlaatuisia, erityisen tärkeitä oikeuksia. Perusoikeussäännökset on uudistettu kokonaisuudessaan 1 päivänä elokuuta 1995 voimaan tulleella perusoikeusuudistuksella (laki 969/1995).

Perustuslain 2 §:n 3 momentti vahvistaa oikeusvaltioperiaatteen. Säännöksen ensimmäisen virkkeen mukaan julkisen vallan käytön on perustuttava lakiin. Säännös edellyttää, että julkisen vallan käyttäjällä tulee aina olla viime kädessä eduskunnan säätämään lakiin palautettavissa oleva toimivaltaperuste. Perustuslain 2 §:n 3 momentin jälkimmäisen lauseen mukaan kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Perustuslain 2 §:n 3 momenttiin kirjatut oikeusvaltion lähtökohdat ovat olennaisen tärkeitä muun muassa sen turvaamisessa, että perustuslakiin kirjattuja perusoikeuksia kunnioitetaan käytännössä.

Perustuslain 6 §:n 1 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Pykälän 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Yhdenvertaisuus on vanhimpia oikeusturvan ja oikeudenmukaisuuden perusteita. Yhdenvertaisuusperiaatteen sisältöön kuuluu mielivallan kielto ja vaatimus samanlaisesta kohtelusta samanlaisissa tapauksissa.

Perustuslain 7 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Henkilökohtainen vapaus on luonteeltaan yleisperusoikeus, joka suojaa ihmisen fyysisen vapauden ohella myös hänen tahdonvapauttaan ja itsemääräämisoikeuttaan. Oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen antaa suojaa esimerkiksi henkilöön käyviä tarkastuksia ja pakolla toteutettavia lääketieteellisiä tai muita vastaavia toimenpiteitä vastaan. Oikeudella henkilökohtaiseen turvallisuuteen korostetaan julki-

sen vallan positiivisia toimintavelvoitteita ihmisten suojelemiseksi rikoksilta ja muilta heihin kohdistuvilta oikeudenvastaisilta teoilta. Sillä edellytetään toimia myös rikosten uhrien oikeuksien turvaamiseksi ja aseman parantamiseksi.

Perustuslain 7 §:n 3 momentti sisältää pykälässä turvattuja oikeuksia koskevia täsmentäviä säännöksiä, kuten mielivallan kiellon. Säännöksen mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Rangaistuksen, joka sisältää vapaudenmenetyksen, määrää tuomioistuimien. Muun vapaudenmenetyksen laillisuus voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla.

”Vapaudenmenetyksellä” tarkoitetaan perustuslaissa samaa kuin esimerkiksi Ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen (SopS 19/1990, Euroopan ihmisoikeussopimus) mukaisella ”vapaudenriistolla”. Tämä tarkoittaa järjestelyä, jolla henkilöä estetään tai kielletään poistumasta hänelle määrätystä hyvin rajatusta olinpaikasta. Myös esimerkiksi määrääminen tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon merkitsee vapaudenmenetystä siitä riippumatta, voiko potilas liikkua vapaasti laitoksen alueella ja tiloissa.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kappaleessa on rajattu tilanteet, joissa vapauden rajoittaminen on mahdollista. Vapaudenriisto voi tapahtua ainoastaan lain määräämässä järjestyksessä, kun 5 artiklan 1 kappaleessa mainitut edellytykset täyttyvät. Artiklassa tarkemmin määritellyn laillisen ja oikeudenmukaisen vangitsemisen lisäksi henkilön vapaus voidaan riistää tartuntataudin leviämisen estämiseksi, henkilön heikon mielenterveyden, alkoholismin, huumeidenkäytön tai irtolaisuuden vuoksi. Lisäksi alaikäiseltä voidaan riistää vapaus hänen kasvatuksensa valvomiseksi. Säännöksen luettelo on tarkoitettu tyhjentyväksi. Vaikka perustuslain 7 §:ään ei sisälly vastaavasti eriteltyjä vapaudenriiston edellytyksiä, ei perusoikeuksien hyväksyttävillä rajoituksilla voida loukata ihmisoikeusvelvoitteita, ja säännös rajautuu kansainvälisoikeudellisen velvoitteen kautta Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan sisältämiin edellytyksiin. Ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 5 kappale sisältää sopimusvaltiota sitovan velvoitteen vahingonkorvaukseen henkilölle, joka on pidätetty tai jonka vapaus on muuten riistetty artiklan vastaisesti.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien on oikeuskäytännössään määritellyt kolme vähimmäisedellytystä, jotka mielenterveydeltään heikon henkilön vapaudenriiston tulee ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kappaleen e kohdan perusteella täyttää. Ensimmäinen vapaudenriiston perusteena oleva mielenterveyden häiriö tulee luotettavasti todeta toimivaltaisessa viranomaisessa objektiivisen lääketieteellisen asiantuntemuksen perusteella. Tästä vaatimuksesta on mahdollista poiketa ainoastaan kiireellisissä tapauksissa. Toiseksi mielenterveyden häiriön tulee olla laadultaan sellainen, että se oikeuttaa tahdosta riippumattomaan hoitoon ottamisen. Kolmanneksi vapaudenriiston jatkaminen edellyttää, että sen perusteena oleva mielenterveyden häiriö on edelleen olemassa (esimerkiksi Winterwerp, kohta 39, tuomio Johnson v. Yhdistynyt kuningaskunta 24.10.1997, kohta 60, ja Stanev, kohta 145). Kiireellisissä tapauksissa voidaan ihmisoikeustuomioistuimen käytännön mukaan poiketa luotettavan lääketieteellisen selvityksen vaatimuksesta sikäli kuin kyse on todellisesta akuuttitilanteesta, jossa selvitystä ei ole mahdollista hankkia tai kun selvitys ei ole vielä valmistunut.

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Lainsäädännöllä on siten huolehdittava riittävien palvelujen turvaamisesta.

Perustuslain 21 § sisältää oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä ja hyvän hallinnon takeita koskevat perussäännökset. Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada

asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Säännöksen 2 momentin mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Oikeusturva liittyy olennaisesti perusoikeuksien toteutumiseen. Oikeusturvan käsite on liitetty valtiosäännön tasolla lainalaisuuden ja yhdenvertaisuuden periaatteisiin. Oikeusturvan lähtökohtana onkin ollut oikeusjärjestelmässämme yleensä lainalaisuusperiaate, kaiken vallankäytön sitominen lakiin ja lain noudattaminen. Perustuslaissa lainalaisuusperiaate on liitetty entistä selvemmin oikeusvaltion perusteisiin, joista säädetään perustuslain 2 §:n 3 momentissa.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Julkiselle vallalle asetettu turvaamisvelvollisuus korostaa perusoikeuksien tosiasiallisen toteutumisen merkitystä.

Perustuslain 2 §:n 3 momenttia täydentävät perustuslain 118 §:n säännökset virkavastuusta. Kyseisen säännöksen 1 momentin mukaan virkamies vastaa virkatoimiensa lainmukaisuudesta. Säännöksen 3 momentin mukaan jokaisella, joka on kärsinyt oikeudenloukkauksen tai vahinkoa virkamiehen tai muun julkista tehtävää hoitavan henkilön lainvastaisen toimenpiteen tai laiminlyönnin vuoksi, on oikeus vaatia tämän tuomitsemista rangaistukseen sekä vahingonkorvausta julkisyhteisöltä taikka virkamieheltä tai muulta julkista tehtävää hoitavalta sen mukaan kuin lailla säädetään. Virkavastuuseen liittyvät seuraamukset velvollisuuksien rikkomisesta voivat olla kurinpidollisia, rikosoikeudellisia ja vahingonkorvausvastuuta. Rikosoikeudellista virkavastuuta ja virkarikoksia koskevat säännökset sisältyvät rikoslain (39/1889) 40 lukuun. Vahingonkorvausvastuuseen ja sen jakaantumiseen toisaalta julkisyhteisön ja toisaalta virkamiehen välillä sovelletaan vahingonkorvauslakia (412/1974).

Ihmis- ja perusoikeusloukkausten hyvittäminen

Suomen vahingonkorvauslain mukainen korvausvastuu perus- tai ihmisoikeusloukkauksesta johtuvan aineettoman vahingon (kärsimyksen) korvaamiseksi on rajoitettua. Vahingonkorvauslain 3 luvun 2 §:n mukaan julkisyhteisö on velvollinen korvaamaan julkista valtaa käytettäessä virheen tai laiminlyönnin johdosta aiheutuneen vahingon vain, milloin toimen tai tehtävän suorittamiselle sen laatu ja tarkoitus huomioon ottaen kohtuudella asetettavia vaatimuksia ei ole noudatettu. Lain 5 luvun 1 §:n mukaan vahingonkorvaus käsittää hyvityksen henkilö- ja esinevahingosta. Kärsimyksestä on oikeus saada korvausta vain 5 luvun 4 a ja 6 §:ssä säädettyissä erityistilanteissa. Vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n mukaan oikeus korvaukseen loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä on ensinnäkin silloin, jos jonkun vapautta, rauhaa, kunniaa tai yksityiselämää on rangaistavaksi säädetyllä teolla loukattu. Kärsimyskorvaukseen on oikeutettu myös henkilö, jota on rangaistavaksi säädetyllä teolla syrjitty tai henkilö, jonka henkilökohtaista koskemattomuutta on tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta vakavasti loukattu. Oikeus korvaukseen on lainkohdan mukaan myös sillä, jonka ihmisarvoa on tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta vakavasti loukattu muulla, edellä mainittuihin loukkauksiin verrattavalla tavalla.

Toistaiseksi on vain niukasti oikeuskäytäntöä siitä, millä edellytyksillä julkisen vallan käyttäjä on velvollinen rahallisesti hyvittämään sen toiminnasta tai laiminlyönnistä seuranneen perus- tai ihmisoikeusloukkauksen, kuten esimerkiksi oikeudettoman vapauden riiston psykiatrisessa hoidossa. Euroopan ihmisoikeussopimuksen loukkaus, kuten laitton vapauden riisto, on hyvi-

tettava kansallisella tasolla Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tulkintakäytännön mukaisesti. Koska kansallinen vahingonkorvausoikeus ei kaikilta osin kuitenkaan pysty tarjoamaan tehokasta oikeussuojakeinoa perus- ja ihmisoikeusloukkausten hyvittämiseksi, oikeusministeriön toimeksiannosta valmistuneessa julkisyhteisön vahingonkorvausvastuuta koskevassa selvityksessä (Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 59/2010) suositetaan, että vahingonkorvauslakiin otettaisiin säännös, jossa julkisyhteisö veloitetaan korvaamaan perustuslaissa turvattujen perusoikeuksien ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa turvattujen ihmisoikeuksien loukkaukset.

Terveydenhuollon valvonta

Terveydenhuollon valvontaviranomaisina toimivat eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston oikeuskansleri ylimpinä laillisuusvalvojina, sosiaali- ja terveysministeriö, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira), aluehallintovirastot ja kunnat.

Perustuslain 108 ja 109 §:n mukaan valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävänä on valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisöjen työntekijät ja muutkin hoitaessaan julkista tehtävää noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Keskeisenä valvonnan kohteena on perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Ylimpien laillisuusvalvojien toimivallasta ja valvontavastuusta säädetään tarkemmin eduskunnan oikeusasiamiehestä annetussa laissa (197/2002) ja valtioneuvoston oikeuskanslerista annetussa laissa (193/2000).

Muiden terveydenhuoltoa valvovien viranomaisten toimivallasta säädetään useissa eri laeissa. Julkisen ja yksityisen terveydenhuollon yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle. Valvira ohjaa sosiaali- ja terveysministeriön alaisena keskusvirastona aluehallintovirastojen toimintaa niiden toimintaperiaatteiden, menettelytapojen ja ratkaisukäytäntöjen yhdenmukaistamiseksi julkisen ja yksityisen terveydenhuollon ohjauksessa ja valvonnassa. Aluehallintovirastolle kuuluu julkisen ja yksityisen terveydenhuollon ohjaus ja valvonta toimialueellaan. Kunnalla taas on ensisijainen vastuu järjestämisvastuullaan olevien terveydenhuollon palvelujen laillisuudesta, laadusta ja asianmukaisuudesta.

Terveydenhuollon ammattihenkilöiden valvonnasta säädetään laissa terveydenhuollon ammattihenkilöistä (559/1994). Aluehallintovirasto ohjaa ja valvoo terveydenhuollon ammattihenkilöiden toimintaa toimialueellaan. Valvira ohjaa sosiaali- ja terveysministeriön alaisena aluehallintovirastojen toimintaa niiden toimintaperiaatteiden, menettelytapojen ja ratkaisukäytäntöjen yhdenmukaistamiseksi terveydenhuollon ammattihenkilöiden ohjauksessa ja valvonnassa. Valvira käsittelee terveydenhuollon ammattihenkilöiden ohjaukseen ja valvontaan liittyvät asiat erityisesti silloin, kun kysymyksessä on periaatteellisesti tärkeä tai laajakantoinen asia, epäily hoitovirheestä, joka on johtanut kuolemaan tai vaikeaan pysyvään vammautumiseen, oikeuslääkärin tekemään kuolemansyyn selvittämiseen liittyvä asia, turvaamis- tai kurinpito-toimenpiteitä mahdollisesti edellyttävä asia taikka asia, jota aluehallintovirasto on esteellinen käsittelemään.

Hoito tahdosta riippumatta

Muun kuin oikeuspsykiatrisen potilaan tahdosta riippumatonta psykiatrista hoitoa koskevasta menettelystä säädetään mielenterveyslain 2 luvussa.

Mielenterveyslain 8 §:n nojalla henkilö voidaan määrätä tahdostaan riippumatta psykiatriseen sairaalahoitoon vain: 1) jos hänen todetaan olevan mielisairas; 2) jos hän mielisairautensa vuoksi on hoidon tarpeessa siten, että hoitoon toimittamatta jättäminen olennaisesti pahentaisi hänen mielisairauttaan tai vakavasti vaarantaisi hänen terveyttään tai turvallisuuttaan taikka muiden henkilöiden terveyttä tai turvallisuutta; ja 3) jos mitkään muut mielenterveyspalvelut eivät sovellu käytettäväksi tai ovat riittämättömiä. Alaikäinen voidaan määrätä tahdostaan riippumatta psykiatriseen sairaalahoitoon myös, jos hän on vakavan mielenterveyden häiriön vuoksi hoidon tarpeessa siten, että hoitoon toimittamatta jättäminen olennaisesti pahentaisi hänen sairauttaan tai vakavasti vaarantaisi hänen terveyttään tai turvallisuuttaan taikka muiden henkilöiden terveyttä tai turvallisuutta ja jos mitkään muut mielenterveyspalvelut eivät sovellu käytettäväksi.

Ennen kuin henkilö voidaan määrätä tahdosta riippumattomaan hoitoon, lääkärin on laadittava hänestä tarkkailulähete, jonka perusteella hänet voidaan ottaa tarkkailuun sairaalaan. Tarkkailulähete voidaan laatia, jos lääkäri suorittamansa tutkimuksen perusteella toteaa, että tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämisen edellytykset ovat todennäköisesti olemassa (mielenterveyslaki 9 a §).

Sen selvittämiseksi, ovatko tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämisen edellytykset olemassa, henkilö voidaan mielenterveyslain 9 c §:n mukaan ottaa tarkkailuun sairaalaan. Tarkkailuun ottaminen edellyttää aikaisintaan kolme päivää aikaisemmin laadittua tarkkailulähetettä. Lisäksi edellytetään, että henkilön tarkkailuun ottavassa sairaalassa työskentelevä virkasuhteinen lääkäri katsoo, että tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämisen edellytykset ovat todennäköisesti olemassa.

Tarkkailusta vastaavan lääkärin on mielenterveyslain 10 §:n mukaan annettava tarkkailuun otetusta kirjallinen tarkkailulausunto viimeistään neljäntenä päivänä tarkkailuun ottamispäivän jälkeen. Jos tarkkailuajana ilmenee, että edellytyksiä tarkkailuun otetun hoitoon määräämiseen ei ole, hänen pitämistään tarkkailussa on heti luovuttava ja hänet poistettava sairaalasta hänen sitä halutessaan.

Tarkkailuajan jälkeen päätetään henkilön mahdollisesta määräämisestä tahdosta riippumattomaan hoitoon. Mielenterveyslain 11 §:n mukaan päätöksen tarkkailuun otetun määräämisestä hoitoon hänen tahdostaan riippumatta tekee sairaalan psykiatrisesta hoidosta vastaava ylilääkäri tai, jos hän on esteellinen tai estynyt, muu tehtävään määrätty ensisijaisesti psykiatrian erikoislääkäri. Päätös on tehtävä tarkkailulähetteen, tarkkailulausunnon ja sairauskertomuksen perusteella kirjallisesti viimeistään neljäntenä päivänä tarkkailuun ottamispäivän jälkeen. Hoitoon määräämistä koskevaan päätökseen voi mielenterveyslain 24 §:n mukaan hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen.

Mielenterveyslain 12 §:ssä säädetään hoitoon määrätyn potilaan hoidon jatkamisesta. Hoitoon määrättyä saadaan mielenterveyslain 11 §:ssä tarkoitetun päätöksen nojalla pitää hoidossa hänen tahdostaan riippumatta enintään kolme kuukautta. Jos ennen tämän ajan päättymistä näyttää ilmeiseltä, että hoidon jatkaminen on välttämätöntä sen jälkeenkin, mutta siitä ei päästä potilaan kanssa yhteisymmärrykseen, potilaasta on annettava uusi tarkkailulausunto sen selvittämiseksi, ovatko edellytykset hoitoon määräämiseen tahdosta riippumatta edelleen olemassa. Hoidon jatkaminen tai lopettaminen on ratkaistava mielenterveyslain 11 §:ssä tarkoitetun lääkärin kirjallisella päätöksellä ennen kuin hoitoa on kestänyt kolme kuukautta. Päätös, jolla hoitoa jatketaan, on heti alistettava hallinto-oikeuden vahvistettavaksi. Hoidon jatkamista koskevaan päätökseen voi lisäksi mielenterveyslain 24 §:n mukaan hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen.

Hoidon jatkamista koskevan päätöksen nojalla potilasta saadaan mielenterveyslain 12 §:n mukaan pitää hoidossa hänen tahdostaan riippumatta enintään kuusi kuukautta. Tämän jälkeen on mielenterveyslain 9 a ja 10 §:ssä säädetty tavoin selvitettävä uudelleen, ovatko edellytykset hoitoon määräämiseen tahdosta riippumatta olemassa. Tämä tarkoittaa uuden tarkkailulähteen laatimista ja henkilön ottamista tarkkailuun, jos hoitoon määräämisen edellytykset ovat todennäköisesti olemassa.

Mielenterveyslakiin lisättiin 1 päivänä elokuuta 2014 voimaan tulleet sairaalan ulkopuolisen lääkärin arviota koskevat säännökset lailla mielenterveyslain muuttamisesta (438/2014) Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen annettua 3 päivänä heinäkuuta 2012 asiaa koskevan tuomion (X v. Suomi). Ratkaisussaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi, että Suomen lainsäädännön mukainen menettely tahdosta riippumattoman hoidon jatkamiseksi ei sisällä riittävää oikeusturvamekanismia mahdollista päätöksenteon mielivaltaisuutta vastaan, koska potilaalla ei ole mahdollisuutta saada häntä hoitamaan sairaalaan nähden riippumattoman ulkopuolisen lääkärin arviota hoidon tarpeestaan ennen kuin tahdosta riippumattoman hoidon jatkamisesta päätetään. Mielenterveyslakiin lisätyn 12 a §:n mukaan sairaalan on järjestettävä tahdosta riippumattomassa hoidossa olevalle potilaalle tämän pyynnöstä mahdollisuus saada hoitavan sairaalan ulkopuolisen, riippumattoman lääkärin arvio ja lausunto hoidon tarpeesta ennen kuin hoidon jatkamisesta tehdään päätös. Ulkopuolisen lääkärin on oltava virkasuhteessa oleva psykiatrian erikoislääkäri tai muu virkasuhteessa oleva laillistettu lääkäri, joka on perehtynyt psykiatriaan. Mielenterveyslain 12 b §:n mukaan potilaalla on oikeus kieltäytyä 12 a §:ssä tarkoitetusta ulkopuolisesta arviosta. Lisäksi potilaalle mielenterveyslain 12 c §:n mukaan on annettava mahdollisuus pyytää omalla kustannuksellaan arvio tahdosta riippumattoman hoidon tarpeesta myös itse valitsemaltaan lääkäriltä ennen kuin hoidon jatkamisesta tehdään päätös. Mielenterveyslain 12 a tai 12 c §:ssä tarkoitettu ulkopuolisen lääkärin arvio ei sido tarkkailulausunnon laativaa eikä päätöksen tekevää lääkäriä, mutta arvioissa esitetyt näkemykset on otettava huomioon päätöstä tehtäessä.

Mielenterveyslain 14 §:ssä säädetään hoidon lopettamisesta. Jos hoitoon määrättyä hoidettaessa käy ilmi, että edellytyksiä hoitoon määräämiseen tahdosta riippumatta ei ole, hoito on heti lopetettava ja potilas poistettava sairaalasta hänen sitä halutessaan. Lisäksi hoitoon määrättyllä on mielenterveyslain 12 d §:n mukaan oltava mahdollisuus saada hoidon jatkamisen edellytykset arvioitavaksi hoidon kestäessä myös ennen enimmäisajan täyttymistä.

Mielenterveyslain 31 §:ssä säädetään poliisin virka-apusta. Säännöksen 1 momentin mukaan poliisi on velvollinen avustamaan kuljetuksessa, jos terveyskeskuksen tai sairaanhoitopiirin virkasuhteinen lääkäri katsoo, että henkilön toimittamiseksi terveyskeskukseen, sairaalaan tai muuhun sairaanhoidon toimintayksikköön tarvitaan ammattikoulutuksen saaneen saattajan lisäksi muukin saattaja kuljetettavan väkivaltaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi, kun henkilöstä on laadittu tarkkailulähte tai kun henkilö on kuljetettava toimintayksikköön tarkkailulähteen laatimiseksi. Jos taas tarkkailuun otettu tai hoitoon määrätty poistuu sairaalasta ilman lupaa, poliisi on 31 §:n 2 momentin mukaan sairaalassa työskentelevän virkasuhteisen lääkärin pyynnöstä velvollinen antamaan virka-apua hänen palauttamisekseen sairaalaan.

Mielentilatutkimukseen määrätyn rikoksesta syytetyn ja mielentilan vuoksi rangaistukseen tuomitsematta jätetyn hoito tahdosta riippumatta

Mielenterveyslain 3 luvussa säädetään mielentilatutkimukseen määrätyn rikoksesta syytetyn ja 4 luvussa mielentilan vuoksi rangaistukseen tuomitsematta jätetyn henkilön hoidosta tahdosta riippumatta. Mielenterveyslain 8 §:n mukaiset tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämisen edellytykset ovat samat sekä oikeuspsykiatrisille potilaille että muille psykiatrisille poti-

laille. Mielenterveyslain 3 ja 4 luvuissa säädetty hoitoon määräämistä, hoidon jatkamista ja hoidon lopettamista koskevat menettelyt poikkeavat kuitenkin joiltain osin mielenterveyslain 2 luvussa säädetystä muita psykiatrisia potilaita koskevasta menettelystä.

Mielentilatutkimukseen määrätyn rikoksesta syytetyn ja mielentilan vuoksi rangaistukseen tuomitsematta jätetyn tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämisestä päättää Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, jolle myös alistetaan näiden oikeuspsykiatristen potilaan hoidon lopettamista koskevat päätökset. Mielentilatutkimukseen määrätty rikoksesta syytetty voidaan mielenterveyslain 3 luvun säännösten perusteella määrätä tahdosta riippumattomaan hoitoon heti mielentilatutkimuksen jälkeen rikosasiaa koskevan oikeudenkäyntiprosessin ollessa vielä kesken. Tuomioistuimien voi myös jättää rikoksesta syytetyn rangaistukseen tuomitsematta mielentilan vuoksi, vaikkei rikoksesta syytetylle ole suoritettu mielentilatutkimusta tai vaikka Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on mielentilatutkimuksen perusteella katsonut, että rikoksesta syytetty on ollut syyntakeinen syytteenalaisen teon tehdessään. Jollei mielentilan vuoksi rangaistukseen tuomitsematta jätetylle ole rikosasiaa koskevan oikeudenkäyntiprosessin yhteydessä suoritettu mielentilatutkimusta, tuomioistuimien voi mielenterveyslain 4 luvun säännösten perusteella saattaa kysymyksen hänen psykiatrisen sairaalahoidon tarpeestaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen selvitettäväksi.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa on oikeuspsykiatristen asioiden lautakunta, jossa käsitellään ja ratkaistaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 45 §:ssä tarkoitetut henkilön mielentilaa tai vaarallisuutta koskevat lausuntoasiat, asiat, jotka koskevat rikoksesta syytetyn tai epäillyn taikka mielentilansa vuoksi rangaistukseen tuomitsematta jätetyn henkilön määräämistä psykiatriseen sairaalahoittoon tai hoidettavaksi erityishuoltolaitoksessa, sekä asiat, jotka koskevat tällaisen hoidon lopettamista. Lautakunnan puheenjohtajan tulee olla Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen virkamies, jolla on tehtävässä tarvittava asiantuntemus. Muut lautakunnan jäsenet edustavat oikeustieteellistä, psykiatrista ja kehitysvammahuollon asiantuntemusta (laki Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta (668/2008) 3 a §).

Rikoksesta syytetyn mielentila tutkitaan tuomioistuimen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 45 §:n nojalla antamasta määräyksestä. Jos tuomioistuimien määrää rikoksesta syytetyn mielentilan tutkittavaksi, rikoksesta syytetty saadaan ottaa mielentilatutkimusta varten sairaalaan ja pitää sairaalassa tahdostaan riippumatta (mielenterveyslaki 15 §). Käytännössä mielentilatutkimuksia tehdään useimmiten kaikkein vakavimpiin rikoksiin, kuten henkirikoksiin, muihin väkivaltarikoksiin, tuhotöihin ja seksuaalirikoksiin syyllistyneille henkilöille, sekä jonkin verran myös lievempiin väkivalta- ja omaisuusrikoksiin syyllistyneille henkilöille.

Mielenterveyslain 16 §:n mukaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitos määrää, missä mielentilatutkimus suoritetaan. Mielentilatutkimuksen suorittaja antaa rikoksesta syytetyn mielentilasta lausunnon Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle, joka antaa saamansa lausunnon perusteella oman lausuntonsa rikoksesta syytetyn mielentilasta tuomioistuimelle.

Mielenterveyslain 17 §:ssä säädetään mielentilatutkimukseen määrätyn rikoksesta syytetyn hoitoon määräämismenettelystä. Jos edellytykset rikoksesta syytetyn määräämiseen hoitoon hänen tahdostaan riippumatta ovat olemassa, kun mielentilatutkimus on toimitettu, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen on määrättävä hänet hoitoon. Hoitoon määräämistä koskevaan päätökseen voi mielenterveyslain 24 §:n mukaan hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen.

Mielentilatutkimuksen jälkeen hoitoon määrättyä potilasta saadaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen päätöksen nojalla pitää hoidossa hänen tahdostaan riippumatta enintään kuusi kuukautta. Ennen tämän ajan päättymistä potilaasta on annettava tarkkailulausunto sen selvittämiseksi, ovatko edellytykset hoitoon määräämiseen tahdosta riippumatta edelleen olemassa.

Hoidon jatkaminen tai lopettaminen on ratkaistava mielenterveyslain 11 §:ssä tarkoitetun lääkärin kirjallisella päätöksellä ennen kuin hoitoa on kestänyt kuusi kuukautta (mielenterveyslaki 17 § 2 momentti).

Sairaalan on järjestettävä potilaalle mahdollisuus saada siten kuin 12 a ja 12 c §:ssä säädetään sairaalan ulkopuolisen lääkärin arvio hoidon tarpeesta ennen kuin hoidon jatkamisesta tehdään päätös (mielenterveyslaki 17 § 3 momentti).

Potilaan hoidon jatkamista koskeva päätös on heti alistettava hallinto-oikeuden vahvistettavaksi, jolloin hallinto-oikeuden on tutkittava, ovatko edellytykset hoitoon määräämiseen tahdosta riippumatta edelleen olemassa. Hoidon lopettamista koskeva päätös on heti alistettava Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vahvistettavaksi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen on joko vahvistettava hoidon lopettamista koskeva päätös tai, jos edellytykset hoitoon määräämiselle potilaan tahdosta riippumatta ovat olemassa, määrättävä potilas hoitoon (mielenterveyslaki 17 § 4 momentti). Sairaalan lääkärin ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemään hoidon jatkamista koskevaan päätökseen voi mielenterveyslain 24 §:n mukaan hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Oikeuspsykiatrisen potilaan hoito voi siis päättyä myös siten, että hallinto-oikeus jättää vahvistamatta tai kumoaa potilaan hoidon jatkamista koskevan päätöksen.

Hoidon jatkamista koskevan päätöksen nojalla potilasta saadaan pitää hoidossa hänen tahdostaan riippumatta enintään kuusi kuukautta. Hoidon jatkamisessa ja lopettamisessa menetellään tämän jälkeen edellä kuvatulla mielenterveyslain 17 §:n 2—4 momentissa säädetyllä tavalla (mielenterveyslaki 17 § 5 ja 6 momentti).

Mielenterveyslain 17 a §:n mukaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitos määrää rikoksesta syytetyn tahdosta riippumattoman hoidon aloittamisesta sairaalassa, jossa on potilaan hoidon edellyttämät valmiudet ja erityisasantuntemus. Yleensä hoito aloitetaan valtion mielisairaalassa (Niuvanniemen tai Vanhan Vaasan sairaala). Valtion mielisairaalassa annettavan hoidon tarve on kuitenkin arvioitava viimeistään kuuden kuukauden kuluttua hoidon aloittamisesta yhteistyössä sen sairaanhoitopiirin kanssa, jonka alueeseen potilaan kotikunta kuuluu.

Mielenterveyslain 18 a §:ssä säädetään niin sanotusta valvonta-ajasta, joka tarkoittaa tahdosta riippumattomassa hoidossa olevan oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon järjestämistä avohoidossa ennen kuin päätetään potilaan hoidon lopettamisesta. Oikeuspsykiatrisen potilas voidaan ennen lopullista sairaalasta poistamista päästää Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen määräämin, henkilön terveydentilan arvioimiseen taikka hänen lääke- tai muuhun terveydenhoitoonsa perustuvien ehdoin sairaalasta enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Tänä aikana potilas on edelleen tahdosta riippumattomassa psykiatrisessa hoidossa ja asianomaisen sairaanhoitopiirin psykiatrisen toimintayksikön valvonnassa. Valvonta-aikana voidaan arvioida tahdosta riippumattomassa hoidossa olevan oikeuspsykiatrisen potilaan selviytymistä avohoidossa sairaalaympäristön ulkopuolella ja tarvittaessa ottaa hänet takaisin sairaalahoitoon, jos potilaan vointi sitä edellyttää.

Mielentilan vuoksi rangaistukseen tuomitsematta jätetyn hoitoonmääräämismenettely eroaa jossain määrin mielentilatutkimukseen määrätyn rikoksesta syytetyn hoitoonmääräämismenettelystä. Jos tuomioistuim jättää rikoksesta syytetyn mielentilan vuoksi rangaistukseen tuomitsematta, tuomioistuim voi mielenterveyslain 21 §:n mukaan saattaa kysymyksen hänen psykiatrisen sairaanhoidon tarpeestaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen selvittäväksi. Tuomioistuim voi samalla määrätä hänet säilytettäväksi vankilassa, kunnes Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen päätös on annettu. Jos rangaistukseen tuomitsematta jätetyn henkilön psyki-

atrisen sairaanhoidon tarpeen selvittämiseksi on välttämätöntä, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos voi määrätä hänet enintään 30 päiväksi sairaalaan tutkittavaksi.

Jos Terveiden ja hyvinvoinnin laitos toteaa, että edellytykset mielentilan vuoksi rangaistukseen tuomitsematta jätetyn hoitoon määräämiseen hänen tahdostaan riippumatta ovat olemassa, laitoksen on mielenterveyslain 22 §:n mukaan määrättävä hänet hoitoon hänen tahdostaan riippumatta. Hoidon aloituspaikan määräämisestä, hoidossa pitämisestä ja hoidon jatkamisesta on voimassa, mitä mielenterveyslain 17 ja 17 a §:ssä säädetään mielentilatutkimuksen jälkeen hoitoon määrätyn rikoksesta syytetyn osalta.

Ilman lupaa sairaalasta poistuneen oikeuspsykiatrisen potilaan palauttamiseen sairaalaan sovelletaan poliisin virka-apua koskevaa mielenterveyslain 31 §:n 2 momenttia. Lisäksi mielenterveyslain 31 §:n 3 momentissa säädetään poliisin velvollisuudesta antaa virka-apua mielentilatutkimukseen määrätynä päivänä saapumatta jääneen henkilön toimittamiseksi sairaalaan.

Eduskunta on 10 päivänä helmikuuta 2015 hyväksynyt hallituksen esityksen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (HE 46/2014). Hallituksen esitykseen sisältyivät muun muassa ehdotukset laiksi mielenterveyslain muuttamisesta ja laiksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta annetun lain 3 a §:n muuttamisesta. Lait tulevat voimaan 1 päivänä tammikuuta 2016. Mielenterveyslain 3 luvun säännöksiä on muutettu mainitulla lainmuutoksella (752/2015) siten, että rikoksesta syytetyn lisäksi 3 luvun säännökset koskevat myös rikoksesta epäiltyä. Lisäksi mielenterveyslain 17 §:ään on lisätty uusi 2 momentti, jossa säädetään, että jos tuomioistuin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemän hoitoonmääräämispäätöksen jälkeen toteaa mielentilatutkimukseen määrätyn syyttömäksi epäiltyyn tekoon, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen hoitoon määräämispäätös raukeaa. Hoitoon määräämisestä päätetään tällöin mielenterveyslain 2 luvun mukaisesti eli muita psykiatrisia potilaita koskevassa menettelyssä.

Oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamisesta ja lopettamisesta päättäminen säädetyn kuuden kuukauden määräajan jälkeen

Mielenterveyslaissa ei ole säännöksiä siitä, miten menetellään, jos oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamisesta tai lopettamisesta ei ole tehty päätöstä mielenterveyslaissa säädettyssä kuuden kuukauden määräajassa. Jos laissa säädetty määräaika päätöksenteolle on ylitetty, sairaala ei ole enää toimivaltainen päättämään potilaan hoidon jatkamisesta tai lopettamisesta. Jos hoidon jatkamispäätöstä koskevan määräajan ylitys havaitaan hallinto-oikeudessa alustusmenettelyssä, hallinto-oikeus jättää hoidon jatkamista koskevan päätöksen vahvistamatta. Jos hoidon jatkamispäätökseen on lisäksi haettu muutosta valittamalla, määräajan ylitystilanteissa hallinto-oikeus kumoaa päätöksen valituksen johdosta. Mielenterveyslaissa ei ole myöskään säännöksiä siitä, miten menetellään, jos hallinto-oikeus jättää vahvistamatta tai kumoaa oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamispäätöksen muun muoto- tai menettelyvirheen perusteella tutkimatta hoidon jatkamiselle säädettyjä sisällöllisiä edellytyksiä.

Hoidon jatkamis- tai lopettamispäätöksen tekemiselle säädetyn määräajan ylittyminen on käytännössä poikkeuksellista, mutta vuosittain ilmenee valtakunnallisesti joitakin tapauksia, joissa määräaika on ylittynyt esimerkiksi potilaan poistuttua sairaalasta ilman lupaa. Potilas on voinut poistua sairaalasta myös luvallisesti palaamatta kuitenkaan sovitusti sairaalaan. Jollei potilas palaa tai häntä ei saada palautetuksi sairaalaan esimerkiksi poliisin antaman virka-avun avulla ennen hoidon jatkamiselle säädetyn määräajan päättymistä, päätöstä hoidon jatkamisesta ei voida tehdä potilaan poissa ollessa. Hoidon jatkamiselle ja lopettamiselle säädetty määräaika on ylittynyt joissakin tapauksissa myös sairaalan erehdyksen vuoksi. Vaikka sairaaloissa

seurataan potilaan hoidon jatkamiselle tai lopettamiselle säädetyn määräajan noudattamista manuaalisesti tai tietoteknisesti, on inhimillisen erehdyksen ja teknisen virheen mahdollisuus aina olemassa. Lisäksi päätöksenteolle säädetty määräaika voi ylittyä siten, että hallinto-oikeus jättää vahvistamatta tai kumoaa sairaalan tekemän hoidon jatkamista koskevan päätöksen muun muoto- tai menettelyvirheen, kuin määräajan ylityksen vuoksi. Hallinto-oikeudet eivät ole aina palauttaneet asiaa uudelleen käsiteltäväksi sairaalalle tai antaneet päätöksissään hallintolainkäyttölain (586/1996) 32 §:n 3 momentin mukaista määräystä kumotun päätöksen noudattamisesta, kunnes asia ratkaistaan tai sitä käsittelevä viranomainen määrää toisin. Jos hoidon jatkamista koskevalle päätökselle säädetty määräaika on kuitenkin jo hallinto-oikeuskäsittelyn aikana ylittynyt, ei sairaala ole enää toimivaltainen päättämään hoidon jatkamisesta.

Korkein hallinto-oikeus on antanut neljä vuosikirjaratkaisua, joissa on kysymys oikeuspsykiatrisen potilaan tahdosta riippumattoman hoidon jatkamista koskevasta määräajasta ja viranomaisten toimivallasta (KHO:1993-A-32, KHO:2011:70, KHO:2014:10 ja KHO:2014:11).

Ratkaisussaan KHO:1993-A-32 korkein hallinto-oikeus totesi, että vaikka sairaalan ylilääkärin päätöstä oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamisesta ei ollut tehty mielenterveyslain 17 §:n 2 momentissa säädetystä kuuden kuukauden määräajassa, määräajan noudattamatta jättämisestä ei voitu katsoa seuraavan, että potilaan hoidosta olisi tämän jälkeen tullut päättää mielenterveyslain 2 luvun mukaisessa järjestyksessä, joka koskee muita psykiatrisia potilaita. Korkein hallinto-oikeus perusteli päätöstään sillä, että mielenterveyslain 3 ja 4 luvussa tarkoitettujen oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkaminen ja lopettaminen oli mielenterveyslain 17 §:n 2 momentin mukaan aina ratkaistava (Terveiden ja hyvinvoinnin laitosta edeltävien viranomaisten) Sosiaali- ja terveyshallituksen, sittemmin Terveidenhuollon oikeusturvakeskuksen vahvistamalla päätöksellä. Korkein hallinto-oikeus purki silloisen Sosiaali- ja terveyshallituksen päätöksen, jossa oli jätetty vahvistamatta määräajan jälkeen tehty sairaalan ylilääkärin päätös oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamisesta, ja palautti asian Terveidenhuollon oikeusturvakeskuksen käsiteltäväksi.

Mielenterveyslain 17 §:n 2 momenttia muutettiin lailla (1504/1994) siten, että oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamista koskeva päätös säädettiin alistettavaksi Terveidenhuollon oikeusturvakeskuksen (nykyisin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen) sijaan läänioikeudelle (nykyisin hallinto-oikeudelle). Hoidon lopettamista koskevan päätöksen vahvistaminen pysytettiin kuitenkin edelleen silloisen Terveidenhuollon oikeusturvakeskuksen tehtävänä. Ennen korkeimman hallinto-oikeuden vuonna 2011 antamaa vuosikirjaratkaisua (KHO:2011:70) hallinto-oikeudet saattoivat vahvistaa säädetyn kuuden kuukauden määräajan jälkeenkin tehtyjä oikeuspsykiatrisen potilaan tahdosta riippumattoman hoidon jatkamispäätöksiä. Jollei jokin hallinto-oikeus vahvistanut määräajan jälkeen tehtyä hoidon jatkamispäätöstä, asia saatettiin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tai sitä edeltäneiden viranomaisten ratkaistavaksi oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon lopettamista koskevassa järjestyksessä. Hallinto-oikeuksien ratkaisukäytäntö on sittemmin muuttunut korkeimman hallinto-oikeuden vuosikirjaratkaisun KHO:2011:70 johdosta siten, ettei säädetyn määräajan jälkeen tehtyjä oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamispäätöksiä ole enää vahvistettu. Korkein hallinto-oikeus nimittäin totesi ratkaisussaan KHO:2011:70, että mielenterveyslain 17 §:n 2 momentissa säädetyn kuuden kuukauden määräajan noudattaminen muodostaa lähtökohtaisen edellytyksen sille, että hallinto-oikeudelle vahvistettavaksi alistettu oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamista koskeva päätös voidaan vahvistaa. Korkeimman hallinto-oikeuden mukaan kysymys on potilaan oikeusturvan vuoksi säädetystä määräajasta. Korkein hallinto-oikeus kumosi hallinto-oikeuden päätöksen, jolla oli vahvistettu määräajan jälkeen tehty sairaalan ylilääkärin päätös oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamisesta. Sillä seikalla, että potilas oli hoidon aikana karannut

sairaalasta ja oli ollut määräajan umpeutumisen aikaan tavoittamattomissa, ei ollut asiassa oikeudellista merkitystä.

Kahdessa uudemmassa vuosikirjaratkaisussaan korkein hallinto-oikeus on edelleen linjannut noudatettavaa menettelyä ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toimivaltaa päätettäessä oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamisesta säädetyn kuuden kuukauden määräajan jälkeen.

Korkein hallinto-oikeus on ratkaisuisaan KHO:2014:10 katsonut, että kun ylilääkäri ei ollut tehnyt oikeuspsykiatrisen potilaan jatkohoitopäätöstä mielenterveyslain 17 §:n 2 momentissa säädetystä kuuden kuukauden määräajassa, hoidon jatkamisesta päättäminen kuului säädetyn määräajan jälkeen Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle. Potilaan asema oikeuspsykiatrisena potilaana ei ollut päättynyt eikä ylilääkäri siten voinut päättää potilaan hoidon jatkamisesta myöskään mielenterveyslain 8 §:n 1 momentin ja 12 §:n nojalla muita psykiatrisia potilaita koskevassa hoidon jatkamismenettelyssä. Ylilääkärin oli heti määräajan ylityksen havaittuaan saatettava potilaan hoidon jatkamista koskeva asia Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ratkaistavaksi ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen oli viipymättä käsiteltävä asian hoidon lopettamista koskevassa järjestyksessä. Korkeimman hallinto-oikeuden päätöksessä todetaan, ettei Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle ole tällaisessa tilanteessa säädetty mielenterveyslain 17 §:ssä nimenomaista toimivaltaa. Toisaalta mielenterveyslain säännösten mukaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kuuluu huolehtia mielenterveyslaissa määritellyistä erityisesti mielenterveyslain 17 §:ssä tarkoitettujen oikeuspsykiatristen potilaiden hoitoon liittyvistä tehtävistä ja siinä yhteydessä valvoa myös julkista etua, joka liittyy muista tahdosta riippumattomassa hoidossa olevista potilaista poiketen tämän potilasryhmän hoitoon. Oikeuspsykiatristen potilaiden aseman erityisluonteen vuoksi ja kun otetaan huomioon, että tällaisen potilaan sairaalasta poistaminen säännönmukaisesti tapahtuu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vahvistaman ylilääkärin päätöksen nojalla ja mahdollisesti myös mielenterveyslain 18 a §:ssä tarkoitettua valvonta-ajan jälkeen, ei ole myöskään perusteltua, että tämä asema muuttuisi sattumanvaraisten seikkojen kuten sairaalan erehdyksen tai potilaan karkaamisen perusteella.

Korkein hallinto-oikeus on ratkaisuisaan KHO:2014:11 niin ikään katsonut, että kun ylilääkäri ei ollut tehnyt oikeuspsykiatrisen potilaan jatkohoitopäätöstä mielenterveyslain 17 §:n 2 momentissa säädetystä kuuden kuukauden määräajassa, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen oli viipymättä käsiteltävä ylilääkärin esitys potilaan määräämisestä mielenterveyslain 17 §:ssä tarkoitettuun tahdosta riippumattomaan hoitoon hoidon lopettamista koskevassa järjestyksessä.

2.2 Nykytilan arviointi

Mielenterveyslaki on nyky muodossaan monilta osin puutteellinen, minkä vuoksi siihen kohdistuu laajoja uudistamistarpeita. Sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2007 asettaman työryhmän valmistelemissa Kansallisessa mielenterveys- ja päihdesuunnitelmassa (Mieli-suunnitelma, Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:3) ehdotetaan, että sosiaali- ja terveysministeriö päivittäisi mielenterveyslain, päihdehuoltolain ja raittiustyölain, sekä selvittäisi mahdollisuutta yhdistää mielenterveys- ja päihdehuoltolait. Mielenterveyslakiin kohdistuu myös lukuisia yksittäisiä muutostarpeita. Sosiaali- ja terveysministeriössä on tarkoitus valmistella ehdotukset mielenterveyslain ja päihdehuoltolain kokonaisuudistuksiksi.

Potilaan oikeusturvan turvaamiseksi mielenterveyslaissa säädetään useista potilaan hoitoon määräämiseen ja hoidon jatkamiseen liittyvistä määräajoista. Hoidon jatkamista koskevien määräaikojen noudattamatta jättämisen vaikutuksista ei ole laissa erikseen nimenomaisesti säädetty. Hoidon jatkamista koskevan määräajan ylitystilanteissa muiden kuin oikeuspsykiat-

risten potilaiden hoidon jatkuminen ja potilaan oikeusturva voidaan kuitenkin turvata noudattamalla mielenterveyslain 2 luvun mukaista hoitoon määräämismenettelyä. Tällöin potilaasta voidaan tarvittaessa laatia uusi tarkkailulähete, josta alkavassa menettelyssä hänet voidaan ottaa tarkkailuun ja määrätä tahdosta riippumattomaan hoitoon, jos edellytykset hoitoon määräämiseen täyttyvät.

Oikeuspsykiatristen potilaiden tahdosta riippumattomasta hoidosta säädetään sen sijaan mielenterveyslain 3 ja 4 luvuissa, joiden säännöksistä ilmenee, että mielentilatutkimukseen määrätyn ja mielentilan vuoksi rangaistukseen tuomitsematta jätetyn tahdosta riippumattomaan hoitoon määrääminen ja hoidon jatkuminen on nimenomaan säädetty tapahtuvaksi eri menettelyssä kuin rikokseen syyllistymättömän henkilön hoitoon määrääminen ja hoidon jatkuminen. Muun kuin oikeuspsykiatristen potilaan hoitoon määrääminen tapahtuu sairaalan lääkärin päätöksellä, kun taas oikeuspsykiatristen potilaan määrää hoitoon Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Muun kuin oikeuspsykiatristen potilaan kohdalla vuorottelevat hoitoon määräämistä ja hoidon jatkamista koskevat päätökset, kun taas oikeuspsykiatristen potilaan hoitoa jatketaan toistuvasti, kunnes hän ei enää ole hoidon tarpeessa. Muun kuin oikeuspsykiatristen potilaan hoidon lopettamisesta päättää sairaalan lääkäri, kun taas oikeuspsykiatristen potilaan hoidon lopettamista koskevan sairaalan lääkärin päätöksen vahvistaa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lisäksi oikeuspsykiatristen potilaan hoidon lopettamista edeltää yleensä mielenterveyslain 18 a §:ssä tarkoitettu valvonta-aika avohoidossa, mikä ei koske muita psykiatrisia potilaita. Perusteena sille, että oikeuspsykiatristen potilaiden hoitoon määrääminen ja hoidon lopettaminen tapahtuu erilaisessa menettelyssä kuin muiden potilaiden, voidaan pitää rikoksesta syytettyjen hoidon tarpeen arvioinnin vaativuutta ja arvioinnissa tarvittavaa oikeuspsykiatrista asiantuntemusta. Oikeuspsykiatristen potilaiden hoitoon määräämisessä ja hoidon lopettamisesta päättämistä on näin ollen katsottu tarvittavan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tai sitä edeltäneiden viranomaisten asiantuntemusta. Lisäksi oikeuspsykiatristen potilaiden kohdalla on pidetty tarpeellisena valvonta-aikaa ennen tahdosta riippumattoman hoidon lopettamista, jotta voidaan varmistua potilaan selviytyvän avohoidossa sairaalan ulkopuolella.

Maassamme ilmenee vuosittain muutamia tapauksia, joissa oikeuspsykiatristen potilaan hoidon jatkamiselle säädetty määräaika on ylittynyt sattumanvaraisen syyn kuten potilaan luvattoman sairaalasta poissaolon tai sairaalaan erehdyksen vuoksi. Koska mielenterveyslaissa ei ole säädetty oikeuspsykiatristen potilaan hoidon jatkamisesta tilanteissa, joissa hoidon jatkamiselle säädetty määräaika on ylittetty, asiaa koskevat oikeusohjeet ovat jääneet korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisukäytännön varaan. Korkein hallinto-oikeus on antamissaan ratkaisuisa katsonut, ettei oikeuspsykiatristen potilaan hoidon jatkamiselle säädetyn määräajan noudattamatta jättämisestä voida katsoa seuraavan, että potilaan asema oikeuspsykiatrisena potilaana olisi päättynyt tai että potilaan hoidosta olisi tämän jälkeen päätettävä mielenterveyslain 2 luvun mukaisessa järjestyksessä, joka koskee muita psykiatrisia potilaita. Korkein hallinto-oikeus on myös katsonut, ettei hallinto-oikeus voi vahvistaa määräajan jälkeen tehtyä sairaalan lääkärin päätöstä oikeuspsykiatristen potilaan hoidon jatkamisesta. Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisujen mukaan hoidon jatkamisesta päättäminen kuuluu säädetyn määräajan jälkeen Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle, jonka on käsiteltävä asia hoidon lopettamista koskevassa järjestyksessä.

Perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta on kuitenkin ongelmallista, ettei Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle ole säädetty mielenterveyslaissa nimenomaista toimivaltaa päättää oikeuspsykiatristen potilaan hoidon jatkamisesta määräajan ylitystilanteissa. Mielenterveyslaissa ei ole myöskään säädetty tällaisessa tilanteessa noudatettavasta menettelystä. Nykyistä lainsäädännöllistä tilannetta ei voida pitää tyydyttävänä, minkä vuoksi asiasta on välttämätöntä säätää selkeästi lailla.

Vapaudenriistoa, kuten muitakin perusoikeuksien rajoituksia koskee lailla säätämisen vaatimus. Selkeät toimivalta- ja menettelysäännökset ovat oikeuspsykiatrisen potilaan hoidosta päätettäessä välttämättömiä paitsi potilaan oikeusturvan vuoksi, myös potilaan asianmukaisen hoidon turvaamiseksi. Oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkuminen on turvattava myös hoidon jatkamiselle säädetyin määräajan ylitystilanteissa, jos hoitoon määräämisen edellytykset täyttyvät.

Oikeuspsykiatrisen potilaan asianmukainen hoito voitaisiin turvata hoidon jatkamista koskevan määräajan ylitystilanteissa periaatteessa myös mielenterveyslain 2 luvun mukaisella hoidon määräämismenettelyllä. Kun arvioidaan oikeuspsykiatristen potilaiden tahdosta riippumattoman hoidon jatkamisen tarvetta, on huomiota kuitenkin kiinnitettävä myös muiden henkilöiden mahdolliseen turvallisuuden vaarantumiseen. Oikeuspsykiatristen potilaiden hoidon lopettamista koskevan päätöksen alistamiseen Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle liittyy siten oikeuspsykiatristen potilaiden oikeusturvanäkökohtien lisäksi yhteiskunnan turvallisuusnäkökohtia. Näin ollen voidaan pitää perusteltuna sitä, että oikeuspsykiatrisen potilaan aseman tulisi päättyä pääsääntöisesti vasta Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen vahvistettua hoidon lopettamista koskevan päätöksen eikä sattumanvaraisen seikan, kuten potilaan luvottoman sairaalasta poissaolon tai sairaalan erehdyksen vuoksi.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet

Ehdotettujen lain muutosten tarkoituksena on selkeyttää lainsäädännöllisesti sääntelemätön tilanne noudatettavasta menettelystä silloin, kun oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamiselle tai lopettamiselle mielenterveyslaissa säädetty kuuden kuukauden määräaika on ylittynyt. Ehdotetuilla lain muutoksilla ratkaistaisiin lainsäädännöllinen epäselvyys siitä, mikä viranomainen on toimivaltainen päättämään määräajan ylitystilanteissa oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamisesta tai hoidon lopettamisesta sekä millaisessa menettelyssä päätös on tehtävä. Esityksen tavoitteena on saattaa lainsäädäntö tältä osin perustuslain edellyttämälle tasolle siten, että vapaudenriiston perusteesta ja julkisen vallan käytöstä päätettäessä määräajan ylitystilanteissa oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamisesta ja hoidon lopettamisesta säädettäisiin lailla.

Lisäksi ehdotettujen säännösten tavoitteena on turvata hoitoa tarvitsevan oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkuminen ja valvonta-aikaa koskevien säännösten soveltuminen potilaaseen, millä olisi myös yhteiskunnallista merkitystä muiden henkilöiden turvallisuuden kannalta. Oikeuspsykiatrisen potilaan aseman säilyminen tietyn ajan määräajan ylityksestä huolimatta turvaisi sen, että potilaan hoidon lopettaminen arvioidaisiin jatkossakin pääsääntöisesti Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen oikeuspsykiatrista asiantuntemusta käyttäen. Potilaan hoidon tarpeen arviointi ilman tarvittavaa oikeuspsykiatrista asiantuntemusta voisi muutoin johtaa siihen, ettei potilaan hoidon tarvetta tunnistettaisi ja potilas jäisi ilman tarvitsemaansa hoitoa, mihin liittyisi myös rikoksen uusiutumisen riskiä. Oikeuspsykiatrisen potilaan aseman säilyminen mahdollistaisi myös valvonta-aikaa koskevien säännösten soveltamisen potilaaseen.

3.2 Toteuttamisvaihtoehdot

Oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamista tai lopettamista koskevan määräajan ylitystilanteiden osalta olisi mahdollista säätää niin, että oikeuspsykiatrisen potilaan asema raukeaisi välittömästi, ja että potilaan tahdosta riippumattoman hoidon tarve arvioidaisiin tämän jälkeen

muita psykiatrisia potilaita koskevan mielenterveyslain 2 luvun mukaisesti. Jos sairaala näin ollen olisi päättämässä lopettaa oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon, mutta päätös myöhästyisi jostain syystä säädetyssä määräajassa, ei hoidon lopettamista koskevaa päätöstä alistettaisikaan enää Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen vahvistettavaksi. Tällöin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen arvio potilaan mahdollisesta hoidon tarpeesta jäisi tekemättä. Tästä saattaisi aiheutua riskejä paitsi potilaan sairauden edellyttämän hoidon turvaamiselle myös muiden henkilöiden turvallisuudelle, jos sairaalan arvio hoidon lopettamisesta osoittautuisi puutteelliseksi. Jos taas sairaala olisi päättämässä jatkaa oikeuspsykiatrisen potilaan hoitoa, mutta päätöstä ei jostain syystä tehtäisi säädetyssä määräajassa, tulisi terveyskeskuslääkärin laatia potilaasta ensin mielenterveyslain 9 a §:n mukaisesti tarkkailulähetete, ennen kuin potilas voitaisiin ottaa tarkkailuun ja määrätä mahdollisesti hoitoon muuna psykiatrisena potilaana. Tarkkailulähetteen laati-valta terveyskeskuksen lääkäriltä ei edellytetä erikoistumista psykiatriaan, saattikka että hänellä olisi oikeuspsykiatrian asiantuntemusta. Tällöin aiemmin oikeuspsykiatrisena potilaana hoidetun potilaan hoidon tarve saattaisi jäädä riittävän asiantuntemuksen puutteen vuoksi huomaamatta, mistä saattaisi aiheutua jälleen riskejä paitsi potilaan hoidon turvaamiselle myös muiden henkilöiden turvallisuudelle. Lisäksi oikeuspsykiatrisen potilaan aseman muuttuminen muuksi psykiatriseksi potilaaksi merkitsisi sitä, ettei valvonta-aikaa koskevia säännöksiä voitaisi soveltaa potilaaseen.

Oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamista tai lopettamista koskevan määräajan ylitystilanteiden varalta olisi periaatteessa mahdollista säätää myös niin, että oikeuspsykiatrisen potilaan asema säilyisi, mutta ennen kuin sairaala voisi tehdä päätöksen potilaan hoidon jatkamisesta, potilaasta olisi laadittava mielenterveyslain 9 a §:ssä säädetyllä tavalla tarkkailulähetete, jonka perusteella potilas voitaisiin ottaa tarkkailuun. Tällöin hoitoonmääräämismenettelyssä olisi turvattu potilaan oikeus ulkopuolisen lääkärin arvioon. Käytännössä tämäkin vaihtoehto tarkoittaisi sitä, että potilaan hoidon jatkuminen olisi terveyskeskuslääkärin arvion varassa, jolloin oikeuspsykiatrian osaamista edellyttävä arvio jäisi tekemättä. Terveyskeskuslääkäri voisi sairaalan näkemyksestä poiketen päätyä myös siihen, etteivät edellytykset potilaan hoitoon määräämiseksi täyty ja että potilas on poistettava sairaalasta, jolloin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen arvio hoidon lopettamisesta jäisi tekemättä. Toisaalta jos sairaala olisikin päättämässä potilaan hoidon lopettamiseen, mutta päätöstä ei olisi tehty säädetyssä määräajassa, ei olisi perusteltua edellyttää enää terveyskeskuslääkärin tarkkailulähetettä potilaasta. Tällöin olisi joka tapauksessa säädettävä, tulisiko hoidon lopettamisesta koskeva asia saattaa Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen päätettäväksi määräajan ylityksestä huolimatta.

Nyt ehdotettuun sääntelymalliin liittyy myös erilaisia toteuttamisvaihtoehtoja koskien väliaikaispäätöstä potilaan hoidon jatkamisesta. Ehdotettujen säännösten mukaan oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamista tai lopettamista koskevan määräajan ylitystilanteissa sairaalan tulisi tehdä Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle esitys potilaan hoidon jatkamisesta tai hoidon lopettamisesta. Sairaalan olisi tehtävä lisäksi enintään 14 päivää voimassa oleva väliaikaispäätös potilaan hoidon jatkamisesta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos voisi tarvittaessa antaa vielä uuden enintään 14 päivää voimassa olevan väliaikaispäätöksen potilaan hoidon jatkamisesta, ennen päätöstään potilaan hoidon jatkamisesta tai hoidon lopettamisesta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ei voi tehdä päätöstä potilaan hoidon jatkamisesta tai hoidon lopettamisesta samana päivänä, kun määräajan ylitys on ilmennyt sairaalassa, sillä päätöksen tekeminen edellyttää asiakirjojen toimittamisen ja niihin perehtymisen lisäksi kerran viikossa kokoontuvan oikeuspsykiatristen asioiden lautakunnan päätöstä. Näin ollen tarvitaan jokin väliaikaispäätös potilaan hoidon jatkamisesta, kunnes Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen oikeuspsykiatristen asioiden lautakunta on tehnyt päätöksensä. Jos lailla säädettäisiin, että potilaan hoitoa on jatkettava väliaikaisesti, kunnes Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on tehnyt päätöksen hoidon jatkamisesta tai lopettamisesta, ei potilaalla olisi valitusoikeutta tästä väliaikaisesta vapauden menetyksestään.

Luontevaa olisi, että Terveyden ja hyvinvoinnin laitos antaisi väliaikaispäätöksen potilaan hoidon jatkamisesta. Tämä vaihtoehto on osoittautunut kuitenkin käytännössä vaikeaksi toteuttaa, sillä Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toimii arkisin virka-aikaan, kun taas tarve tehdä väliaikaispäätös potilaan hoidossa pitämisestä voi ilmetä sairaalassa myös viikonloppuisin tai pyhäpäivinä. Päivystyksen järjestäminen Terveyden ja hyvinvoinnin laitokseen vaatisi kohtuutonta resursointia ottaen huomioon, että määräajan ylitystilanteita on ollut vuosittain vain muutamia. Myöskään hallinto-oikeuksissa ei ole olemassa olevaa päivystysjärjestelmää, jota voitaisiin ajatella hyödynnettävänä väliaikaispäätöstä tehtäessä. Käytännössä ainoita määräajan ylitystilanteissa päätöksentekoon käytettävissä olevia päivystäviä viranomaisia ovat julkisen terveydenhuollon sairaalat ja päivystystä toteuttavat yksiköt. Näistä viranomaisista potilaan hoidosta vastaava sairaala pystyy tekemään nopeimmin ja ilman ylimääräistä resursointia väliaikaispäätöksen potilaan hoidon jatkamisesta.

Myös sairaalan tekemän väliaikaispäätöksen pituuden suhteen on olemassa erilaisia toteuttamisvaihtoehtoja. Mielenterveyslain 9 c §:n mukaiseen sairaalan lääkärin päätökseen henkilön ottamisesta enintään neljä päivää kestäväan tarkkailuun ei ole erillistä valitusoikeutta. Jos määräajan ylitystilanteessa sairaalan tekemä väliaikaispäätös potilaan hoidon jatkamisesta säädettäisiin olemaan voimassa enintään neljä päivää, voitaisiin säätää mahdollisesti myös väliaikaispäätöksen valituskiellosta tarkkailuun määräämistä koskevaa päätöstä vastaavasti. Neljä päivää on kuitenkin osoittautunut käytännössä liian lyhyeksi väliaikaispäätöksen voimassaoloajaksi ottaen huomioon, että Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ei ole päivystävä viranomainen ja oikeuspsykiatristen asioiden lautakunta kokoontuu kerran viikossa. Näin ollen esityksessä on päädytty ehdottamaan, että sairaala tekisi potilaan hoidon jatkamisesta enintään 14 päivää voimassa olevan väliaikaispäätöksen, josta saisi hakea muutosta valittamalla. Tässä ajassa Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen oikeuspsykiatristen asioiden lautakunta ehtisi lähes poikkeuksetta ratkaista potilaan hoidon jatkamista tai hoidon lopettamista koskevan asian. Jos asian selvittäminen sitä kuitenkin vaatisi, voisi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos antaa vielä uuden enintään 14 päivää voimassa olevan väliaikaispäätöksen potilaan hoidon jatkamisesta ennen päätöstään potilaan hoidon jatkamisesta tai hoidon lopettamisesta.

Jos oikeuspsykiatrinen potilas on poistunut sairaalasta ja määräaika hoidon jatkamiselle tai lopettamiselle on ylittynyt, tarvitaan potilaan palauttamiseksi sairaalaan jokin päätös, jonka nojalla poliisi voi antaa virka-apua. Koska potilas ei ole sairaalassa, sairaala ei voi tehdä väliaikaispäätöstä potilaan hoidon jatkamisesta. Näin ollen esityksessä on ehdotettu, että sairaalan lääkäri määräisi potilaan sairaalaan tutkittavaksi enintään 14 päiväksi. Määrättävä tutkimusaika olisi kestoaltaan yhtä pitkä kuin sairaalan lääkärin tekemä väliaikaispäätös potilaan hoidon jatkamisesta. Edellä kuvatuista syistä potilaan hoidosta vastaava sairaala pystyisi antamaan tutkimusmääräyksen nopeammin kuin esimerkiksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Esityksessä ehdotetaan, että jos hallinto-oikeus jättäisi vahvistamatta tai kumoaisi oikeuspsykiatristen potilaan hoidon jatkamista koskevan päätöksen muusta syystä kuin hoitoon määräämiselle säädettyjen edellytysten puuttumisen vuoksi, sen olisi välittömästi siirrettävä asia käsiteltäväksi potilaan hoidosta vastaavalle sairaalalle. Sairaalassa olisi määräajan ylityttyä menettävä ehdotetun 17 b §:n mukaisesti eli selvittävä potilaan hoidon jatkamisen edellytykset, tehtävä hoidon jatkamisesta väliaikaispäätös ja tehtävä Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle esitys potilaan hoidon jatkamisesta tai lopettamisesta. Kun hallinto-oikeus jättää vahvistamatta tai kumoaa hoidon jatkamispäätöksen jonkin muoto- tai menettelyvirheen vuoksi, on hoidon jatkamiselle tai lopettamiselle säädetty kuuden kuukauden määräaika käytännössä lähes poikkeuksetta ehtinyt ylittyä tuomioistuinkäsittelyn aikana. Näin ollen olisi selkeää, että asia siirrettäisiin muoto- ja menettelyvirhetapauksissa aina sairaalalle ja menettely hoidon jatkamisesta päättämiseksi olisi määräajan ylityttyä samanlainen, kun muissakin määräajan ylitystilanteissa. Hallinto-oikeuden olisi päätöksen tehtyään siirrettävä asia välittömästi saman päivän

aikana sairaalalle ja sairaalan olisi tehtävä väliaikaispäätös potilaan hoidon jatkamisesta samana päivänä asian siirryttyä sille. Jos asia siirrettäisiin suoraan Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle, se joutuisi kuitenkin pyytämään sairaalalta selvityksen potilaan hoidon jatkamisen edellytyksistä. Lisäksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ei välttämättä kaikissa tilanteissa pystyisi tekemään väliaikaispäätöstä potilaan hoidon jatkamisesta välittömästi asian siirryttyä. Myöskään hallinto-oikeuden velvoittamista antamaan väliaikaismääräys kumoamansa hoidon jatkamis päätöksen noudattamisesta ei ole pidetty mahdollisena ottaen huomioon tuomioistuinten riippumattomuus ja päätösvallan itsenäisyys.

Oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamista koskevan määräajan ylitystilanteita ajatellen voitaisiin myös säätää, että sairaalan tulisi tehdä potilaan hoidon jatkamista koskeva esitys hallinto-oikeudelle, joka päättäisi potilaan hoidon jatkamisesta tai hoidon lopettamisesta. Hallinto-oikeuksilla ei ole kuitenkaan mahdollisuuksia käsitellä hoidon jatkamista koskevaa asiaa yhtä nopeasti kuin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella ja lisäksi tällöin ainoaksi valitusasteeksi jäisi korkein hallinto-oikeus.

Jos oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamiselle tai lopettamiselle säädetyn määräajan päättymisestä olisi kulunut yli kuusi kuukautta, ehdotetaan, että potilaan hoitoon määräämistä päätettäisiin 2 luvun mukaisesti muuna kuin oikeuspsykiatrisena potilaana. Määräajan ylityksen johtuessa siitä, että potilas on poistunut ilman lupaa sairaalasta, voitaisiin mahdollisesti harkita pidempääkin aikaa oikeuspsykiatrisen potilaan aseman säilymiselle. Esityksessä on kuitenkin päädytty ehdottamaan potilaan oikeusturvayksistä ja sääntelyn selkeyden vuoksi kaikissa määräajan ylitystilanteissa yhdenmukaista kuuden kuukauden aikarajaa oikeuspsykiatrisen potilaan aseman säilymiselle.

3.3 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan, että mielenterveyslakiin lisättäisiin säännökset tahdosta riippumattomaan hoitoon määrätyn oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamisesta tai hoidon lopettamisesta tilanteissa, joissa mielenterveyslaissa säädetty hoidon jatkamista tai lopettamista koskeva kuuden kuukauden määräaika on ylittynyt. Esityksessä ehdotetaan, että määräajan ylitystilanteissa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos olisi toimivaltainen päättämään oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamisesta tai hoidon lopettamisesta.

Oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamiselle tai lopettamiselle mielenterveyslaissa säädetty kuuden kuukauden määräaika olisi edelleenkin ehdoton ja sitä tulisi noudattaa. Jos määräaika olisi ylittynyt jostain poikkeuksellisesta syystä, kuten potilaan luvattomasta sairaalasta poissaolosta, sairaalan erehdyksestä tai hallinto-oikeuden kumottua hoidon jatkamista koskevan päätöksen muoto- tai menettelyvirheen vuoksi, sovellettaisiin ehdotettuja säännöksiä. Jos määräajan ylittyminen johtuisi sairaalan lääkärin laiminlyönnistä tai virheestä, tulisivat sovellettavaksi virkavastuuta koskevat säännökset. Lisäksi valvontaviranomaiset voisivat ryhtyä valvontatoimenpiteisiin laiminlyönnin tai virheen tultua ilmi.

Jos hoidon jatkamiselle tai lopettamiselle säädetyn määräajan ylitys havaittaisiin sairaalassa, esityksessä ehdotetaan, että sairaalan olisi selvitettävä potilaan hoidon jatkamisen edellytykset välittömästi ja tehtävä Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle esitys potilaan hoidon jatkamisesta tai hoidon lopettamisesta. Tällöin sairaalan olisi myös tehtävä väliaikaispäätös potilaan hoidon jatkamisesta enintään 14 päiväksi. Jos potilas olisi poistunut sairaalasta ja jäänyt palaamatta sinne, sairaalan olisi määrättävä potilas sairaalaan tutkittavaksi enintään 14 päiväksi. Potilaan palauttamiseksi sairaalaan voitaisiin pyytää poliisin virka-apua. Jos hoidon jatkamiselle tai lopettamiselle säädetyn kuuden kuukauden määräajan päättymisestä olisi kulunut yli

kuusi kuukautta, potilaan hoitoon määräämisestä päätettäisiin 2 luvun mukaisesti eli hänet voitaisiin määrätä hoitoon vain muuna kuin oikeuspsykiatrisena potilaana.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen olisi päätettävä potilaan hoidon jatkamisesta tai hoidon lopettamisesta viimeistään 14 päivän kuluessa sairaalan tekemästä hoidon jatkamista koskevasta väliaikaispäätöksestä tai siitä, kun potilas olisi palautettu sairaalaan tutkittavaksi sairaalan määräyksen nojalla. Jos asian selvittäminen sitä välttämättä vaatisi, Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen olisi tehtävä uusi väliaikaispäätös potilaan hoidon jatkamisesta enintään 14 päiväksi, jonka kuluessa Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen olisi päätettävä potilaan hoidon jatkamisesta tai hoidon lopettamisesta.

Jos hallinto-oikeus jättäisi vahvistamatta tai kumoaisi oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamista koskevan päätöksen jonkin muoto- tai menettelyvirheen vuoksi eli muusta syystä kuin tahdosta riippumattomalle hoidolle säädettyjen edellytysten puuttumisen vuoksi, sen olisi välittömästi siirrettävä asia käsiteltäväksi potilaan hoidosta vastaavalle sairaalalle. Sairaalassa olisi hoidon jatkamiselle tai lopettamiselle säädetyn määräajan ylityttyä meneteltävä edellä kuvatulla tavalla.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Taloudelliset vaikutukset

Hallituksen esitykseen sisältyvillä muutosehdotuksilla ei arvioida olevan merkittäviä taloudellisia vaikutuksia eikä merkittäviä vaikutuksia valtion ja kuntien menoihin.

Oikeuspsykiatrisen potilaan tahdosta riippumattoman hoidon jatkamista tai lopettamista koskevan määräajan ylitystapauksia arvioidaan olevan valtakunnallisesti vuosittain vain muutamia, joten Terveysten ja hyvinvoinnin laitokselle lainmuutoksen johdosta aiheutuvaa työmäärää voidaan pitää vähäisenä.

Ehdotettavilla lainmuutoksilla ei ole vaikutuksia terveydenhuollon palvelujärjestelmään tai palveluiden järjestämisestä aiheutuviin kustannuksiin. Myöskään sairaaloiden työmäärään ehdotettavilla lainmuutoksilla ei arvioida olevan juurikaan vaikutuksia, sillä Terveysten ja hyvinvoinnin laitokselle tehtävän oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamista tai hoidon lopettamista koskevan esityksen laatimiseen ja potilaan hoidon jatkamista koskevan väliaikaispäätöksen tekemiseen tai sairaalasta poistuneen potilaan tutkimusmääräyksen antamiseen ei arvioida kuluvan merkittävästi enempää aikaa, kuin sairaalan päättäessä itse normaalimenettelyssä potilaan hoidon jatkamisesta tai lopettamisesta.

Ehdotettavasta lainmuutoksesta ei arvioida aiheutuvan poliisille kuin vähäistä työmäärän lisääntymistä, sillä poliisin virka-apua potilaan palauttamiseksi sairaalaan tarvittaisiin määräajan ylitystilanteissa vain yksittäisissä tapauksissa vuosittain.

Hallinto-oikeuksien työmäärän ei arvioida myöskään juuri lisääntyvän, sillä hoidon jatkamista koskevissa muoto- ja menettelyvirhetapauksissa hallinto-oikeus vain siirtäisi asian sairaalalle. Hallinto-oikeuksille arvioidaan kuitenkin aiheutuvan vähäistä työmäärän lisääntymistä siitä, että määräajan ylitystilanteessa sairaalan ja Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen tekemästä potilaan hoidon jatkamista koskevasta väliaikaispäätöksestä sekä sairaalan antamasta potilaan tutkittavaksi ottamista koskevasta määräyksestä saisi ehdotuksen mukaan valittaa hallinto-oikeudelle.

Aluehallintovirastoille ei arvioida aiheutuvan vähäistä suurempaa työmäärää siitä, että Terveyden ja hyvinvoinnin laitos lähettäisi ilmoituksen tekemästään hoidon jatkamista tai hoidon lopettamista koskevasta päätöksestä määräajan ylitystilanteissa aluehallintovirastolle mahdollisia valvontatoimenpiteitä varten. Kuten edellä on todettu, tapauksia arvioidaan olevan vuosittain vain muutamia ja ne jakautuisivat eri aluehallintovirastojen kesken riippuen potilasta hoitavan sairaalan sijainnista.

Vaikka erityisesti Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle arvioidaan aiheutuvan lainmuutoksesta vähäistä työmäärän lisääntymistä, selkeiden toimivalta- ja menettelysäännösten arvioidaan vastaavasti vähentävän eri viranomaisten työmäärää ja säästävän siten kustannuksia, sillä säännösten aukollisuudesta johtuvat muutoksenhakuasiat ja muut viranomaiskäsittelyt vähenisivät.

4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Ehdotettavalla lainmuutoksella ei arvioida olevan merkittäviä muutoksia viranomaisten toimintaan. Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle ehdotetaan säädettäväksi uusi tehtävä päättää oikeuspsykiatrisen potilaan tahdosta riippumattoman hoidon jatkamisesta tai hoidon lopettamisesta silloin, kun hoidon jatkamiselle tai lopettamiselle säädetty kuuden kuukauden määräaika on ylittynyt. Tehtävä ei olisi kuitenkaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle uudenlainen, sillä sen kuuluu jo voimassa olevan lain mukaan päättää oikeuspsykiatristen potilaiden mielentilatutkimuksiin ja tahdosta riippumattomaan hoitoon liittyvistä asioista.

Lisäksi ehdotettu lainmuutos vaikuttaisi määräajan ylitystilanteessa noudatettavaan menettelyyn oikeuspsykiatrista potilasta hoitavassa sairaalassa. Sairaala tekisi määräajan ylityksen havaittuaan potilaan hoidon jatkamisesta tai hoidon lopettamisesta esityksen Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle sekä väliaikaispäätöksen potilaan hoidon jatkamisesta. Jos potilas olisi poistunut sairaalasta, sairaala määräisi potilaan tutkittavaksi sairaalaan.

Hallinto-oikeuksissa lainmuutos ei aiheuttaisi juurikaan muutoksia menettelyyn. Jos hallinto-oikeus jättäisi vahvistamatta tai kumoaisi oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamista koskevan päätöksen muusta syystä kuin hoitoon määräämiselle säädettyjen edellytysten puuttumisen vuoksi, sen olisi välittömästi siirrettävä asia käsiteltäväksi potilaan hoidosta vastaavalle sairaalalle. Hallinto-oikeus käsitelisi määräajan ylitystilanteissa myös muutoksenhakuasiat, jotka koskisivat sairaalan ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemää potilaan hoidon jatkamista koskevaa väliaikaispäätöstä ja sairaalan antamaa potilaan tutkittavaksi ottamista koskevaa määräystä sekä alistus- ja muutoksenhakuasiat, jotka koskisivat Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemää hoidon jatkamispäätöstä.

Aluehallintovirasto saisi lainmuutoksen myötä ilmoituksen Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen määräajan ylitystilanteesta tekemästä oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamista tai lopettamista koskevasta päätöksestä. Aluehallintovirastot voisivat näin ollen tarvittaessa ryhtyä valvontatoimenpiteisiin, joilla voitaisiin osaltaan edistää sitä, ettei hoidon jatkamista tai lopettamista koskevan määräajan ylitystilanteita jatkossa syntyisi.

Ehdotettu lainmuutos selkeyttäisi eri viranomaisten toimivaltaa ja noudatettavaa menettelyä koskevia säännöksiä ja vähentäisi säännösten aukollisuudesta johtuvia muutoksenhakuasioita ja muita viranomaiskäsittelyjä.

4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset ja vaikutukset potilaan asemaan

Ehdotetulla lainmuutoksella turvattaisiin oikeuspsykiatrisen potilaan perusoikeuksien toteutumista, kun julkisen vallan käytöstä vapautenriistoa koskevassa asiassa säädettäisiin lailla. Ehdotetut säännökset parantaisivat oikeuspsykiatrisen potilaan oikeusturvaa ja lisäisivät oikeusvarmuutta, kun mielenterveyslaissa säädettäisiin toimivaltaisesta viranomaisesta ja noudatettavasta menettelystä oikeuspsykiatrisen potilaan tahdosta riippumattoman hoidon jatkamista tai lopettamista koskevan määräajan ylitystilanteissa.

Lainmuutoksella turvattaisiin oikeuspsykiatrisen potilaan aseman säilyminen tietyn ajan ja hoidon jatkuminen keskeytyksettä hoidon jatkamiselle säädetyin määräajan ylityksestä huolimatta. Tällä olisi merkitystä paitsi hoidon onnistumisen kannalta, myös oikeuspsykiatrisen potilaan valvonta-aikaa koskevan mielenterveyslain 18 a §:n sovellettavuuden kannalta. Valvonta-aika mahdollistaa tahdosta riippumattomassa hoidossa olevan oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon toteuttamisen avohoidossa ennen päätöstä hoidon lopettamisesta. Valvonta-aika avohoidossa on tärkeä vaihe potilaan kuntoutuksen, yhteiskuntaan sopeutumisen ja seurannan kannalta.

Ehdotetulla lainmuutoksella on merkitystä myös muiden henkilöiden turvallisuuden kannalta. Kun oikeuspsykiatrisen potilaan asema säilyisi hoidon jatkamiselle tai lopettamiselle säädetyin määräajan ylityksestä huolimatta tietyn ajan ja hoidon lopettamispäätöksen vahvistaminen pysyisi edelleen Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtävänä, turvattaisiin oikeuspsykiatrisen erityisosaaminen päätettäessä potilaan hoidon lopettamisesta, millä olisi myös yhteiskunnallista merkitystä.

5 Asian valmistelu

Lainmuutosta on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriössä virkatyönä yhteistyössä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä oikeusministeriön kanssa. Lisäksi poliisin virka-apua koskevissa kysymyksissä on konsultoitu sisäministeriötä.

Hallituksen esitysluonnoksesta järjestettiin suomen- ja ruotsinkieliset lausuntokierrokset syksyllä 2014 ja keväällä 2015. Lisäksi järjestettiin suomenkielinen kuulemistilaisuus 25.5.2015. Lausuntokierroksilla lausunnon lakiehdotuksesta ovat antaneet oikeusministeriö, eduskunnan oikeusasiamies, korkein hallinto-oikeus, Helsingin hallinto-oikeus, Turun hallinto-oikeus, Hämeenlinnan hallinto-oikeus, Itä-Suomen hallinto-oikeus, Vaasan hallinto-oikeus, Pohjois-Suomen hallinto-oikeus, Ahvenanmaan hallintotuomioistuin, Ahvenanmaan maakuntahallitus, Ahvenanmaan ympäristö- ja terveydensuojeluviranomainen, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Etelä-Suomen aluehallintovirasto, Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto, Itä-Suomen aluehallintovirasto, Pohjois-Suomen aluehallintovirasto, Lapin aluehallintovirasto, Kuntaliitto, Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri, Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri, Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri, Niuvanniemen sairaala, Lääkäriliitto, Suomen psykiatriyhdistys, Suomen Yleislääkärit ry., Mielenterveyden keskusliitto ry., Suomen sosiaali ja terveys ry. ja Psykosociala förbundet rf. Lisäksi lakiehdotuksesta on antanut lausunnon yksi yksityishenkilö.

Molemmilla lausuntokierroksilla lähes kaikki lausunnonantajat ovat pitäneet sääntelyn selkeyttämistä oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamista ja lopettamista koskevan määräajan ylitystilanteissa perusteltuna. Muutamat lausunnonantajista pitivät kuitenkin jossain määrin poikkeuksellisenä tai ongelmallisena sitä, että päätöksenteolle laissa säädetyin määräajan laiminlyömisestä varalle säädettäisiin säännökset, jotka mahdollistaisivat määräajan ylittämisen.

Toisella lausuntokierroksella lausunnon antanut yksityishenkilö katsoi, että määräajan ylitystä potilaan hoidosta tulisi aina päättää 2 luvun mukaisesti muuna kuin oikeuspsykiatrisena potilaana.

Ensimmäisellä lausuntokierroksella osa lausunnonantajista katsoi tarpeelliseksi säätää hallituksen esitysluonnoksessa ehdotettua tarkemmin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toimivallasta ja päätöksenteossa noudatettavasta menettelystä hoidon jatkamista ja lopettamista koskevan määräajan ylitystilanteissa. Korkein hallinto-oikeus korosti lausunnossaan erityisesti sitä, että määräajan ylitystilanteissa potilaan hoidossa pitämiseen tulee olla hallinto-oikeuden täytäntöönpanomääräys tai jokin muu laissa säädetty peruste asian uudelleen ratkaisemisen ajaksi. Oikeusministeriö kiinnitti lausunnossaan huomiota siihen, että sama hallintoviranomainen (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos) päättäisi säännösehdotuksessa tarkoitetuissa muotovirhetapauksissa sekä hoitoon määräämisestä että hoidon jatkamisesta. Tähän liittyen esityksessä olisi oikeusministeriön näkemyksen mukaan otettava huomioon tahdosta riippumattoman hoidon jatkamispäätöstä koskeva alistusmenettely. Lisäksi oikeusministeriö totesi, että hallinnon sisäiseltä valvonnalta ja ohjaukselta on edellytettävä erityistä tehokkuutta, jotta esityksen valmisteluun johtaneet menettelyvirheet saadaan minimoitua.

Hallituksen esityksen valmistelua jatkettiin ensimmäisellä lausuntokierroksella saatujen lausuntojen perusteella. Toisella lausuntokierroksella muutamat lausunnonantajat pitivät sääntelyä vaikeaselkoisena ja monimutkaisena. Osa lausunnonantajista kiinnitti huomiota siihen, että jos oikeuspsykiatrisen potilas on poistunut sairaalasta ja hoidon jatkamiselle tai lopettamiselle säädetty määräaika on ylittynyt, tulisi säätää poliisin antamasta virka-avusta, jonka avulla potilas voitaisiin palauttaa sairaalaan. Lisäksi hallinto-oikeuksien lausunnoissa ehdotettiin joitakin tarkennuksia ja muutoksia muutoksenhakumenettelyä ja valitusaikaa koskeviin säännösehdotuksiin. Oikeusministeriö katsoi, että lääkärin tulisi Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle tekemässään potilaan hoidon jatkamista tai lopettamista koskevassa esityksessään selvittää syy hoidon jatkamista tai lopettamista koskevan määräajan ylitykselle. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen olisi ilmoitettava määräajan ylityksen syy edelleen aluehallintovirastolle valvontatoimenpiteitä varten. Toisen lausuntokierroksen jälkeen säännösehdotuksia täsmennettiin edelleen lausuntopalaute huomioon ottaen.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotuksen perustelut

17 b §. *Hoidon jatkamisen edellytysten selvittäminen sairaalassa erityistilanteissa.* Pykälässä säädettäisiin tahdosta riippumattomaan hoitoon määrätyn oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamisen edellytysten selvittämisestä sairaalassa tilanteissa, joissa hoidon jatkamisen edellytyksiä ei ole voitu selvittää mielenterveyslain 17 §:n mukaisessa kuuden kuukauden määräajassa tai joissa päätöstä hoidon jatkamisesta tai lopettamisesta ei ole muusta poikkeuksellisesta syystä tehty mainitussa määräajassa. Mielenterveyslain 17 §:n mukaan mielentilatutkimuksen jälkeen tahdosta riippumattomaan hoitoon määrätyn potilaan hoidon jatkaminen tai lopettaminen on ratkaistava 11 §:ssä tarkoitetun, eli sairaalan psykiatrisesta hoidosta vastaavan ylläkäärin tai, jos hän on esteellinen tai estynyt, muun tehtävään määrätyn ensisijaisesti psykiatrian erikoislääkärin, kirjallisella päätöksellä ennen kuin hoitoa on kestänyt kuusi kuukautta. Mielenterveyslain 17 §:ää sovelletaan lain 22 §:n 1 momentin mukaan myös mielentilan vuoksi rangaistukseen tuomitsematta jätettyyn, joka on määrätty tahdosta riippumattomaan hoitoon.

Mielenterveyslaissa säädetty oikeuspsykiatrisen potilaan tahdosta riippumattoman hoidon jatkamista ja lopettamista koskeva kuuden kuukauden määräaika olisi edelleenkin ehdoton ja sitä olisi noudatettava. Jos määräaika olisi kuitenkin jostain poikkeuksellisesta syystä ylittynyt, eikä sairaalan lääkäri olisi enää toimivaltainen päättämään hoidon jatkamisesta tai lopettamisesta, olisi oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamisen edellytysten selvittämisessä noudatettava ehdotettua pykälää. Jos määräajan ylittyminen johtuisi sairaalan lääkärin laiminlyönnistä tai virheestä, tulisivat sovellettavaksi virkavastuuta koskevat säännökset. Lisäksi valvontaviranomaiset voisivat ryhtyä valvontatoimenpiteisiin laiminlyönnin tai virheen tultua ilmi.

Oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamista tai lopettamista koskevan päätöksen tekemiselle säädetty kuuden kuukauden määräaika on voinut ylittyä esimerkiksi sen vuoksi, että potilas on poistunut sairaalasta luvallisesti tai ilman lupaa, eikä hän ole palannut tai häntä ei ole saatu palautettua takaisin sairaalaan esimerkiksi poliisin virka-avun avulla ennen määräajan päättymistä. Lisäksi päätöksenteolle säädetty määräaika on voinut ylittyä poikkeustapauksessa sairaalan erehdyksen vuoksi tai siten, että hallinto-oikeus on kumonnut tai jättänyt vahvistamatta sairaalan tekemän hoidon jatkamista koskevan päätöksen muoto- tai menettelyvirheen vuoksi. Hallinto-oikeudet eivät aina palauta asiaa uudelleen käsiteltäväksi sairaalalle tai anna hallintolainkäyttölain 32 §:n 3 momentin mukaista määräystä kumotun päätöksen noudattamisesta, kunnes asia ratkaistaan tai sitä käsittelevä viranomainen määrää toisin. Kun hoidon jatkamista tai lopettamista koskevalle päätökselle säädetty määräaika on kuitenkin tuomioistuinmenettelyn kuluessa lähes poikkeuksetta ylittynyt, ei sairaala ole enää toimivaltainen päättämään hoidon jatkamisesta tai lopettamisesta.

Oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon tarpeen arviointi on vaativaa, minkä vuoksi tämä tehtävä on keskitetty Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle oikeuspsykiatrian asiantuntijavirastonä. Oikeuspsykiatristen potilaiden aseman erityisluonteen vuoksi ja kun otetaan huomioon, että tällaisen potilaan tahdosta riippumattoman hoidon lopettaminen pääsääntöisesti tapahtuu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen vahvistaman sairaalan lääkärin päätöksen nojalla ja mahdollisesti myös mielenterveyslain 18 a §:ssä tarkoitetun avohoidossa tapahtuvan valvonta-ajan jälkeen, ei ole perusteltua, että tämä asema välittömästi muuttuisi sattumanvaraisten seikkojen, kuten potilaan luvattoman sairaalasta poissaolon tai sairaalan erehdyksen vuoksi. Näin ollen on perusteltua, että vaikka potilaan hoidon jatkamisesta tai lopettamisesta ei olisi tehty päätöstä säädetyssä kuuden kuukauden määräajassa, potilaan oikeuspsykiatrisen asema säilyisi tie-

tyn ajan ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos voisi päättää ehdotetun 17 c §:n mukaisesti potilaan hoidon jatkamisesta tai hoidon lopettamisesta säädetyn määräajan jälkeen.

Pykälässä säädettäisiin tilanteista, joissa säädetyn kuuden kuukauden määräajan ylitys havaittaisiin potilasta hoitavassa sairaalassa. Sairaalan huomattua määräajan ylittyneen tai määräajan ylityksen ilmettyä esimerkiksi potilaan tai hänen läheisensä ilmoituksen johdosta sairaalassa työskentelevän virkasuhteisen lääkärin olisi ehdotetun 1 momentin mukaan selvitettävä hoidon jatkamisen edellytykset välittömästi. Jos potilas olisi poistunut sairaalasta ilman lupaa tai luvallisesti, hoidon jatkamisen edellytykset olisi selvitettävä välittömästi, kun potilas olisi palannut tai palautettu sairaalaan. Hoidon jatkamisen edellytysten selvittämiseksi ei laadittaisi tarkkailulausuntoa, vaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemä hoidon jatkamista tai lopettamista koskeva päätös perustuisi 11 §:ssä tarkoitetun lääkärin esitykseen. Hoidon jatkamisen edellytykset selvittävän lääkärin olisi kuitenkin oltava virkasuhteessa kuten tarkkailulausunnon laativan lääkärinkin ja hoidon jatkamisen edellytykset selvitettäisiin vastaavan lääketieteellisen tutkimuksen perusteella kuten päätettäessä hoidon jatkamisesta 17 §:n mukaisesti.

Jos hoidon jatkamiselle tai lopettamiselle säädetyn kuuden kuukauden määräajan päättymisestä olisi kulunut yli kuusi kuukautta, potilaan hoitoon määräämisestä päätettäisiin 2 luvun mukaisesti eli hänet voitaisiin määrätä hoitoon vain muuna kuin oikeuspsykiatrisena potilana tarkkailulähetteen laatimisesta alkavalla menettelyllä. Säännös on tarpeen potilaan oikeudellisen aseman selkeyttämiseksi määräajan ylitystilanteissa. Kuuden kuukauden aikana mahdolliset hoidon jatkamista koskevat muoto- tai menettelyvirheet tulevat pääsääntöisesti viimeistään ilmi sairaalassa tai hallinto-oikeudessa. On myös todennäköistä, että sairaalasta poistunut potilas saadaan useimmiten tässä ajassa palautettua poliisin virka-avun avulla sairaalaan. Mahdollisesti aloitettu 17 b—17 c §:n mukainen menettely olisi kuitenkin keskeytettävä, jos 17 §:ssä säädetyn määräajan päättymisestä tulisi kuluneeksi kuusi kuukautta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin potilaan hoidon jatkamisesta turvaamistoimen luonteisesti sairaalan havaittua 1 momentin mukaisesti hoidon jatkamiselle tai lopettamiselle säädetyn kuuden kuukauden määräajan ylittyneen. Siihen saakka, kunnes Terveyden ja hyvinvoinnin laitos tekisi ehdotetun 17 c §:n mukaisesti sairaalan esityksestä päätöksen potilaan hoidon jatkamisesta tai hoidon lopettamisesta, potilaan hoitoa olisi jatkettava hoidon jatkamisen edellytysten selvittämiseksi 11 §:ssä tarkoitetun lääkärin väliaikaispäätöksellä, kuitenkin enintään 14 päivää.

Jos potilas olisi kuitenkin poistunut sairaalasta ja jäänyt palaamatta sinne, 11 §:ssä tarkoitettu lääkäri ei voisi tehdä määräajan ylitystilanteissa väliaikaispäätöstä potilaan hoidon jatkamisesta. Potilas on voinut poistua sairaalasta ilman lupaa tai luvallisesti palaamatta takaisin sairaalaan, jolloin hänen poissa ollessaan hoidon jatkamiselle tai lopettamiselle säädetty määräaika on voinut ylittyä. Potilas on voinut poistua sairaalasta ennen hoidon jatkamiselle tai lopettamiselle säädetyn määräajan ylittymistä tai, jos määräaika muusta poikkeuksellisesta syystä on ylittynyt, myös määräajan ylittymisen jälkeen. Näissä kaikissa tilanteissa, joissa potilas olisi poistunut sairaalasta ja jäänyt palaamatta sinne, eikä 11 §:ssä tarkoitettu lääkäri olisi ennen potilaan poistumista tehnyt myöskään väliaikaispäätöstä potilaan hoidon jatkamisesta, 11 §:ssä tarkoitetun lääkärin olisi määrättävä potilas tutkittavaksi sairaalaan hoidon jatkamisen edellytysten selvittämiseksi enintään 14 päiväksi. Määrätty tutkimusaika laskettaisiin siitä, kun potilas on saatu palautettua sairaalaan. Potilaan tutkittavaksi ottamista koskevan määräyksen nojalla voitaisiin pyytää poliisin virka-apua potilaan palauttamiseksi sairaalaan. Virka-avusta säädettäisiin ehdotetussa 31 §:n 2 momentissa. Jos potilas poistuisi sairaalasta sairaalan jo tehtyä väliaikaispäätöksen potilaan hoidon jatkamisesta, voitaisiin poliisin virka-apua pyytää 31 §:n 2 momentin mukaisesti sairaalan tekemän väliaikaispäätöksen nojalla.

On perusteltua, että potilaan hoitoa jatkettaisiin sairaalassa väliaikaispäätöksellä tai että hänet pidettäisiin sairaalassa tutkimusmääräyksen nojalla myös silloin, kun sairaala 3 momentin mukaisesti esittäisi Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle potilaan hoidon lopettamista, sillä Terveyden ja hyvinvoinnin laitos voisi esityksestä poiketen päättää jatkaa potilaan hoitoa katsoessaan hoitoon määräämistä koskevien edellytysten olevan edelleen olemassa. Potilaan hoidon jatkamisen edellytysten lääketieteellinen arviointi on siten vielä kesken, kunnes Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen oikeuspsykiatristen asioiden lautakunta arvioisi hoidon jatkamisen edellytykset ja tekisi lopullisen päätöksen potilaan hoidon jatkamisesta tai lopettamisesta. Ehdotettu väliaikainen hoidon jatkaminen tai tutkittavaksi määrääminen olisi perusteiltaan hyväksyttävä myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen kannalta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan mielenterveydeltään heikon henkilön vapaudenriiston perusteena oleva mielenterveyden häiriö tulee luotettavasti todeta toimivaltaisessa viranomaisessa objektiivisen lääketieteellisen asiantuntemuksen perusteella. Kiireellisissä tapauksissa voidaan ihmisoikeustuomioistuimen käytännön mukaan poiketa luotettavan lääketieteellisen selvityksen vaatimuksesta sikäli kuin kyse on todellisesta akuuttitilanteesta, jossa selvitystä ei ole mahdollista hankkia tai kun selvitys ei ole vielä valmistunut.

Potilaan hoidon jatkamista koskevan väliaikaispäätöksen tai tutkimusmääräyksen kesto arviotaessa on otettava huomioon, että hoitoon määräämisestä ja hoidon lopettamisesta päättävä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen oikeuspsykiatristen asioiden lautakunta kokoontuu joutua pyytämään sairaalalta esimerkiksi lisäselvityksiä tai hoitoon määräämistä tai hoidon lopettamista koskevan esityksen täydentämistä. Ennen kuin sairaala tekisi väliaikaispäätöksen potilaan hoidon jatkamisesta, potilasta ja mahdollisia muita henkilöitä olisi kuultava mielenterveyslain 11 § 1 momentin ja hallintolain 34—36 §:n mukaisesti, kuten muutoinkin päätettäessä potilaan tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämisestä ja hoidon jatkamisesta. Päätöksenteossa ja asianosaisten kuulemisessa olisi noudatettava luonnollisesti muutoinkin muun muassa hallintolain ja kielilain (423/3003) säännöksiä.

Hoidon jatkamisen edellytysten tultua selvitettyksi sairaalassa 11 §:ssä tarkoitetun lääkärin olisi ehdotetun 3 momentin mukaan lähetettävä viipymättä Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle esitys potilaan hoidon jatkamisesta tai lopettamisesta. Esityksen tulisi sisältää perusteltu kannanotto siitä, ovatko edellytykset potilaan hoitoon määräämiseen tahdosta riippumatta edelleen olemassa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle tehtävään esitykseen olisi liitettävä esityksen perusteena olevat asiakirjat, kuten sairauskertomusmerkinnät. Lisäksi esityksessä olisi selvitettävä syy hoidon jatkamiselle tai lopettamiselle säädetyn määräajan ylitykselle. Määräajan ylityksen syy olisi selvitettävä sen vuoksi, että Terveyden ja hyvinvoinnin laitos voisi ehdotetun 17 c §:n 3 momentin mukaisesti ilmoittaa sen aluehallintovirastolle tarpeellisia valvontatoimenpiteitä varten.

17 c §. *Hoidon jatkamisesta päättäminen erityistilanteissa.* Pykälän 1 momentin mukaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen olisi käsiteltävä 17 b §:ssä tarkoitetut hoidon jatkamista ja hoidon lopettamista koskevat asiat kiireellisinä. Kun kysymys on tilanteista, joissa oikeuspsykiatristen potilaan hoidon jatkamista tai hoidon lopettamista koskevan päätöksen tekeminen on myöhästynyt säädetystä kuuden kuukauden määräajasta, on erityisen tärkeää, että potilaan hoidon jatkamisesta tai hoidon lopettamisesta annetaan kiireellisesti päätös niin, ettei potilaan hoitoa jatketa väliaikaispäätösten perusteella kuin välttämättömimmän päätöksentekoon tarvittavan ajan.

Toisin kuin mielenterveyslain 17 §:ssä säädetään sairaalan velvollisuudesta järjestää potilaalle mahdollisuus sairaalan ulkopuolisen lääkärin arvioon, ehdotetussa pykälässä ei ehdoteta ulkopuolisen lääkärin arvion järjestämistä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen päättäessä sairaala-

laan nähden ulkopuolisena ja riippumattomana tahona oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamisesta. Sairaalan ulkopuolisen lääkärin arvioita koskevat säännökset (12 a—12 c §) lisättiin mielenterveyslakiin lailla mielenterveyslain muuttamisesta (438/2014) Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen annettua 3 päivänä heinäkuuta 2012 asiaa koskevan tuomion (X v. Suomi). Ratkaisussaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi, että Suomen lainsäädännön mukainen menettely tahdosta riippumattoman hoidon jatkamiseksi ei sisällä riittävää oikeusturvamekanismia mahdollista päätöksenteon mielivaltaisuutta vastaan, koska potilaalla ei ole mahdollisuutta saada häntä hoitavaan sairaalaan nähden riippumattoman hoidon jatkamisesta päätetään. Ihmisoikeustuomioistuin kuitenkin totesi ratkaisussaan, että (Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen edeltäjän) Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen tekemä oikeuspsykiatrisen potilaan tahdosta riippumattomasta hoitoa koskeva päätös oli tehty riippumattomassa hallintoviranomaisessa, jolla oli oikeudellista ja lääketieteellistä asiantuntemusta. Ihmisoikeustuomioistuin ei pitänyt Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen päätöstä ongelmallisena eikä edellyttänyt, että potilaalla olisi tullut olla mahdollisuus vedota hyväkseen vielä toiseen riippumattomaan psykiatriseen mielipiteeseen.

Pykälän 2 momentin mukaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen olisi päätettävä määräajan ylitystilanteissa oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamisesta, jos edellytykset hoitoon määräämiselle potilaan tahdosta riippumatta ovat edelleen olemassa, tai hoidon lopettamisesta, jos edellytyksiä hoitoon määräämiselle tahdosta riippumatta ei ole. Päätös tehtäisiin 11 §:ssä tarkoitetun lääkärin esityksen perusteella. Päätös olisi tehtävä viimeistään 14 päivän kuluessa 11 §:ssä tarkoitetun lääkärin tekemästä hoidon jatkamista koskevasta väliaikaispäätöksestä. Jos sairaala olisi antanut määräyksen potilaan ottamisesta tutkittavaksi sairaalaan, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen olisi tehtävä hoidon jatkamista tai lopettamista koskeva päätös viimeistään 14 päivän kuluessa siitä, kun potilas olisi palautettu sairaalaan tutkittavaksi. Jos asian selvittäminen sitä välttämättä vaatisi, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen olisi mainitun 14 päivän väliaikaispäätöksen aikana tai 14 päivän tutkimusajan kuluessa tehtävä uusi väliaikaispäätös potilaan hoidon jatkamisesta enintään 14 päiväksi, jonka kuluessa Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen olisi päätettävä potilaan hoidon jatkamisesta tai hoidon lopettamisesta. Uuden väliaikaispäätöksen tekeminen voisi olla välttämätöntä silloin, kun Terveyden ja hyvinvoinnin laitos joutuisi asian selvittämiseksi pyytämään sairaalalta esimerkiksi lisäselvityksiä tai hoitoon määräämistä tai hoidon lopettamista koskevan esityksen täydentämistä. Ennen kuin Terveyden ja hyvinvoinnin laitos tekisi päätöksen tai väliaikaispäätöksen potilaan hoidon jatkamisesta, potilasta ja mahdollisia muita henkilöitä olisi kuultava mielenterveyslain 11 § 1 momentin ja hallintolain 34—36 §:n mukaisesti, kuten muutoinkin päätettäessä potilaan tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämisestä ja hoidon jatkamisesta.

Pykälän 3 momentin mukaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen päätös potilaan hoidon jatkamisesta väliaikaispäätöstä lukuun ottamatta olisi heti alistettava hallinto-oikeuden vahvistettavaksi. Hallinto-oikeuden olisi tällöin tutkittava, ovatko edellytykset hoitoon määräämiseen tahdosta riippumatta edelleen olemassa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen päätös hoidon jatkamisesta ehdotetaan alistettavaksi hallinto-oikeudelle vastaavasti kuin mielenterveyslain 17 §:ssä edellytetään hoidon jatkamista koskevan sairaalan päätöksen alistamista hallinto-oikeudelle. Oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamispäätöksen alistamisesta hallinto-oikeudelle on säädetty aikanaan mielenterveyslain muuttamisesta annetulla lailla (1504/1994, HE 226/1994). Lain muutoksen tarkoituksena oli täyttää Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 4 kappaleesta ilmenevät vaatimukset vapaudenriistoa koskevan asian nopeasta tuomioistuinkäsittelystä. Hallituksen esityksessä (HE 226/1994) ehdotettiin myös hoidon lopettamispäätöksen alistamista hallinto-oikeudelle, mutta eduskunta päätti pysyttää tuolloin voimassa olleen säännöksen hoidon lopettamispäätöksen alistamisesta silloiselle oikeuspsykiatrian asiantuntijavirastolle Terveydenhuollon oikeusturvakeskukselle. Terveydenhuollon oikeus-

turvakeskuksen hoidon lopettamispäätöksen vahvistamisen sijaan tekemää hoitoon määräämispäätöstä eduskunta ei kuitenkaan tuolloin säätänyt alistettavaksi hallinto-oikeudelle, vaikka päätöksessä on tosiasiallisesti kyse hoidossa olleen potilaan hoidon jatkamisesta.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen olisi lisäksi pykälän 3 momentin mukaan toimitettava ilmoitus tekemästään potilaan hoidon jatkamista tai hoidon lopettamista koskevasta muusta kuin väliaikaispäätöksestä sairaalan valvonnasta vastaavalle aluehallintovirastolle. Ilmoituksessa olisi mainittava potilaan tunnistetiedot sekä syy siihen, minkä vuoksi sairaalan päätöstä potilaan hoidon jatkamisesta tai lopettamisesta ei ole tehty säädettyssä määräajassa. Aluehallintovirasto voisi ryhtyä tiedon saatuaan tarvittaessa valvonta- ja ohjaustoimenpiteisiin. Ehdotetulla säännöksellä pyrittäisiin ennalta ehkäisemään hoidon jatkamiselle ja lopettamiselle säädetyn määräajan ylitystilanteita valvonnan ja ohjauksen keinoin.

Pykälän 4 momentin mukaan potilasta saataisiin pitää hoidossa hänen tahdostaan riippumatta enintään kuusi kuukautta Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen hoidon jatkamista koskevan muun kuin väliaikaispäätöksen nojalla. Ehdotettu kuuden kuukauden määräaika vastaisi mielenterveyslain 17 §:ssä säädettyä oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamisen enimmäisai-kaaa. Tämän jälkeen potilaan tahdosta riippumattoman hoidon jatkamisesta ja hoidon lopettamisesta päätettäessä olisi meneteltävä siten, että 11 §:ssä tarkoitettu sairaalan lääkäri päättäisi taas 17 §:n mukaisessa normaalimenettelyssä potilaan hoidon jatkamisesta tai hoidon lopettamisesta.

17 d §. *Menettely hallinto-oikeudessa erityistilanteissa.* Pykälässä säädettäisiin menettelystä silloin, kun hallinto-oikeus jättää vahvistamatta tai kumoaa oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamista koskevan päätöksen muusta syystä kuin 8 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettujen edellytysten puuttumisen vuoksi. Mielenterveyslain 17 §:n mukaan oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamista koskeva päätös on annettava potilaalle tiedoksi viipymättä ja heti alistettava hallinto-oikeuden vahvistettavaksi, jolloin hallinto-oikeuden on tutkittava, ovatko edellytykset hoitoon määräämiseen tahdosta riippumatta edelleen olemassa. Jos hoidon jatkamista koskeva päätös on tehty säädetyn kuuden kuukauden määräajan jälkeen tai päätöstä tehdessä on tapahtunut muu muoto- tai menettelyvirhe, ei hallinto-oikeus voi vahvistaa alistettua päätöstä. Hallinto-oikeus ei tällöin tutki 8 §:n 1 ja 2 momentissa säädettyjä hoidon jatkamisen sisällöllisiä edellytyksiä, vaan jättää päätöksen vahvistamatta. Jos hoidon jatkamista koskevaan päätökseen on haettu lisäksi muutosta, hallinto-oikeus käsittelee alistus- ja muutoksenhakuasiat yleensä yhdessä, jolloin hoidon jatkamista koskeva päätös lisäksi kumotaan valituksen johdosta. Ehdotetun pykälän mukaan hallinto-oikeuden olisi näissä tilanteissa välittömästi siirrettävä asia käsiteltäväksi potilaan hoidosta vastaavalle sairaalalle. Asia olisi siirrettävä sairaalalle hallinto-oikeuden päätöksenantopäivänä nopeinta mahdollista tiedonsiirtotapaa kuten telefaksia tai muuta suojattua sähköistä yhteyttä käyttäen. Kun hoidon jatkamiselle tai lopettamiselle säädetty kuuden kuukauden määräaika olisi näissä tilanteissa useimmiten tuomioistuin-käsittelyn aikana ylittynyt, sairaalassa olisi meneteltävä 17 b §:ssä säädetyn mukaisesti eli selvitettävä potilaan hoidon jatkamisen edellytykset, tehtävä hoidon jatkamisesta väliaikaispäätös ja tehtävä Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle esitys potilaan hoidon jatkamisesta tai lopettamisesta.

Jos oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamista koskevan päätöksen vahvistamatta jättäminen tai kumoaminen johtuisi muusta muoto- tai menettelyvirheestä kuin hoidon jatkamiselle säädetyn määräajan ylitymisestä, hallinto-oikeus voisi myös antaa hallintolainkäyttölain 32 §:n 3 momentissa tarkoitettua määräyksen kumotun päätöksen noudattamisesta. Tällöin sairaalassa voitaisiin hallinto-oikeuden väliaikaismääräyksen voimassa ollessa päättää oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamisesta tai lopettamisesta normaalimenettelyssä 17 §:n mukaisesti. Jos taas hoidon jatkamista koskevan päätöksen vahvistamatta jättäminen tai kumoaa-

minen johtuisi hoidon jatkamiselle säädetyn määräajan ylittymisestä, hallinto-oikeus ei voisi antaa väliaikais määräystä kumotun päätöksen noudattamisesta. Tällöin olisi toimittava pykälässä ehdotetulla tavalla eli siirrettävä asia välittömästi sairaalan käsiteltäväksi, jossa meneteltäisiin 17 b §:ssä ehdotetulla tavalla.

18 a §. *Sairaalasta poistaminen sairaanhoitopiirin toimintayksikön valvonnassa.* Pykälään ehdotetaan teknisluonteista muutosta siten, että ensimmäisen lauseen pykäläviittaus muutetaan muotoon ”17 §:n 3 ja 6 momentissa tarkoitettu henkilö”. Voimassa olevassa 18 a §:ssä oleva viittaus ”17 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitettu henkilö” edellyttää teknistä tarkistusta 17 §:ään kohdistuneiden aiempien lainmuutosten (438/2014 ja 752/2015) vuoksi.

22 §. *Rangaistukseen tuomitsematta jätetyn hoito hänen tahdostaan riippumatta.* Voimassa olevaan 22 §:n 1 momenttiin ehdotetaan teknisluonteisia muutoksia johtuen ehdotetuista 17 b—17 d §:stä sekä pykälän muista tarkennustarpeista. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että sen viimeisen virkkeen kieliasua muutettaisiin ja siihen lisättäisiin sanat ”sairaalasta poistamiseen ja hoidon lopettamiseen”. Lisäksi 1 momentissa viitattaisiin myös ehdotettuihin 17 b—17 d §:ään sekä valvonta-aikaa koskevaan 18 a §:ään. Rangaistukseen tuomitsematta jätettyyn tahdosta riippumattomaan hoitoon määrättyyn potilaaseen on käytännössä sovellettu myös 18 a §:n säännöstä valvonta-ajasta eli sairaalasta poistamista sairaanhoitopiirin toimintayksikön valvonnassa, vaikka viittaussäännös on aikanaan 18 a §:n lisäämistä koskevan mielenterveyslain muutoksen (1423/2001) yhteydessä jäänyt tekemättä 22 §:n 1 momenttiin.

24 §. *Muutoksenhaku.* Pykälän 1 ja 2 momenttiin ehdotetaan teknisluonteisia muutoksia. Pykälän 1 momentin kolmannen virkkeen kieliasua muutettaisiin ja 2 momentin viimeiseen lauseeseen lisättäisiin sanat ”valittamalla hallinto-oikeuteen”. Momentit jäisivät muutoin asiasällöltään entiselleen.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti, jonka mukaan sairaalan lääkärin 17 b §:n 2 momentissa tarkoitettuun potilaan hoidon jatkamista koskevaan väliaikaispäätökseen, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen 17 c §:n 2 momentissa tarkoitettuun potilaan hoidon jatkamista koskevaan väliaikaispäätökseen sekä sairaalan lääkärin 17 b §:n 2 momentissa tarkoitettuun potilaan tutkittavaksi määräämistä koskevaan päätökseen saisi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Valitus olisi tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Valitus voitaisiin käsitellä hallinto-oikeudessa valituksenalaisen päätöksen tehneen viranomaisen lausuntoa pyytämättä. Tuomioistuinkäsittelyn nopeuttamiseksi hallinto-oikeus voisi harkintansa mukaan käsitellä lyhytaikaisista väliaikaispäätöksistä tai tutkimusmääräyksistä tehdyt valitukset nopeutetussa menettelyssä, jossa viranomaisen lausuntoa ei tarvitsisi pyytää. Muilta osin muutoksenhaussa noudatettaisiin hallintolainkäyttölakia. Valituksen johdosta annettuun hallinto-oikeuden päätökseen ei saisi valittamalla hakea muutosta, sillä kysymys olisi lyhytaikaisesta väliaikaispäätöksestä tai tutkimusmääräyksestä, jonka jälkeen mahdollisesti tehtävästä hoidon jatkamista koskevasta Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen päätöksestä olisi pykälän 2 momentin mukaisesti valitusoikeus korkeimpaan hallinto-oikeuteen saakka. Myöskään ihmisoikeusveloitteet eivät edellytä jatkovalitusoikeutta korkeimpaan hallinto-oikeuteen mainituista lyhytaikaisista päätöksistä.

Lisättäessä pykälään uusi 3 momentti voimassa olevan pykälän 3 momentti siirtyisi 4 momentiksi ja 4 momentti 5 momentiksi. Pykälän 4 momentiksi siirtyvää 3 momenttia ehdotetaan tarkennettavaksi siten, että sen ensimmäisessä virkkeessä viitattaisiin 1 ja 2 momentin sijasta 1—3 momentissa tarkoitettuihin päätöksiin. Lisäksi momentin viimeistä virkettä tarkennettaisiin siten, että ylilääkärin olisi lähetettävä valituskirjelmä, valituksenalaisen päätöksensä perusteena olevat asiakirjat sekä 1 momentissa tarkoitettusta päätöksestä tehdyn valituksen joh-

dosta antamansa lausunto viipymättä valitusviranomaiselle. Ylilääkäri lähettäisi siis vain 1 momentin mukaisissa valitusasioissa lausuntonsa hallinto-oikeudelle.

Pykälä jäisi muutoin asiasisällöltään entiselleen.

31 §. Poliisin virka-apu. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että poliisi olisi sairaalassa työskentelevän virkasuhteisen lääkärin pyynnöstä velvollinen antamaan virka-apua potilaan palauttamiseksi sairaalaan, myös silloin, kun potilas olisi 17 b §:n 2 momentin mukaisesti määrätty tutkittavaksi sairaalaan. Säännös koskisi tilanteita, joissa oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamiselle tai lopettamiselle säädetty kuuden kuukauden määräaika olisi ylittynyt ja potilas olisi poistunut sairaalasta ja jäänyt palaamatta sinne. Sairaalan 11 §:ssä tarkoitettua lääkärin olisi tällöin annettava 17 b §:n 2 momentin mukainen määräys potilaan tutkittavaksi ottamisesta sairaalaan. Kyseisen määräyksen nojalla poliisin olisi annettava virka-apua potilaan palauttamiseksi sairaalaan. Jos 17 §:n mukaisen määräajan päättymisestä olisi kuitenkin kulunut yli kuusi kuukautta, potilaan hoitoon määräämisestä päätettäisiin ehdotetun 17 b §:n 1 momentin mukaan muuna kuin oikeuspsykiatrisena potilaana. Näin ollen poliisin virka-apua voitaisiin pyytää tutkimusmääräyksen nojalla kuuden kuukauden ajan 17 §:ssä tarkoitettua määräajan päättymisestä.

2 Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä tammikuuta 2016 tai mahdollisimman pian sen jälkeen.

3 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Ehdotettavat säännökset ovat merkityksellisiä perustuslain 2 §:n 3 momentin kannalta, jonka mukaan julkisen vallan käytön on perustuttava lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Perustuslain 2 §:n 3 momenttia täydentävät perustuslain 118 §:n säännökset virkavastuusta. Esityksessä ehdotetaan, että mielenterveyslaissa säädettäisiin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toimivallasta päättää oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamisesta tai hoidon lopettamisesta sekä päätöksentekoon liittyvästä menettelystä mielenterveyslaissa säädetyn määräajan ylitystilanteissa. Lisäksi mielenterveyslaissa säädettäisiin ehdotuksen mukaan potilaan hoidon jatkamisesta sairaalan tai Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen väliaikaispäätöksellä, kunnes Terveyden ja hyvinvoinnin laitos tekisi päätöksen potilaan hoidon jatkamisesta tai hoidon lopettamisesta. Jos potilas olisi poistunut sairaalasta ja jäänyt palaamatta sinne, sairaalan olisi ehdotuksen mukaan määrättävä potilas sairaalaan tutkittavaksi. Potilaan palauttamiseksi sairaalaan voitaisiin pyytää poliisin virka-apua. Näin ollen julkisen vallan käyttö oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamisessa ja hoidon lopettamisessa mielenterveyslaissa säädetyn määräajan ylitystilanteissa perustuisi lakiin ja päätöksenteossa noudatettaisiin virkavastuuta koskevia säännöksiä.

Ehdotettavia säännöksiä on tarkasteltava myös perustuslain 7 §:ssä turvattujen henkilökohtaisen vapauden ja koskemattomuuden kannalta. Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Lisäksi vapaudenmenetyksen laillisuus on voitava saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Perusoikeuksien toteutumisen kannalta on otettava huomioon myös perustuslain 21 §:n säännös oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä ja hyvän hallinnon takeista. Oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamiselle ja lopettamiselle säädetyn määräajan ylitystilanteissa oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkaminen sairaalan tai Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen väliaikaispäätöksellä,

sairaalasta poistuneen potilaan tutkittavaksi määrääminen sekä potilaan mahdollinen hoidon jatkaminen Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen päätöksellä perustuisivat mielenterveyslakiin, jossa olisi säädetty vapaudenriiston perusteesta, toimivallasta päättää vapaudenriistosta sekä päätöksenteossa noudattavasta menettelystä. Potilaan oikeusturva olisi turvattu perustuslain 21 §:n mukaisesti siten, että potilaalla olisi oikeus hakea hallinto-oikeudelta muutosta sairaalan ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemään hoidon jatkamista koskevaan väliaikaispäätökseen, sairaalan antamaan tutkimusmääräykseen sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemään hoidon jatkamispäätökseen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen päätös potilaan hoidon jatkamisesta olisi lisäksi alistettava hallinto-oikeuden vahvistettavaksi. Potilaan hoidon jatkamisessa olisi turvattu hyvän hallinnon takeet sairaalan ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen soveltaessa päätöksenteossa mielenterveyslain ohella hallintolain säännöksiä.

Ehdotettavilla säännöksillä turvattaisiin perustuslain 19 §:n 3 momentissa säädettyä oikeutta riittäviin terveystalouteihin. Oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkuminen turvattaisiin mielenterveyslain säännöksin siitä huolimatta, että mielenterveyslain mukainen määräaika hoidon jatkamiselle olisi ylittynyt. Oikeuspsykiatrisen potilaan hoidon jatkamista ja lopettamista arvioidaisiin samoilla mielenterveyslain mukaisilla perusteilla ja oikeuspsykiatrista asiantuntemusta käyttäen riippumatta siitä, onko hoidon jatkamiselle säädetty määräaika ylittynyt.

Ehdotettavat säännökset olisivat merkityksellisiä myös muiden henkilöiden turvallisuuden kannalta. Perustuslain 7 §:n 1 momentissa säädetyllä oikeudella turvallisuuteen korostetaan julkisen vallan positiivisia toimintavelvoitteita ihmisten suojelemiseksi rikoksilta ja muilta heihin kohdistuvilta oikeudenvastaisilta teoilta. Ehdotettavien säännösten mukaan tahdosta riippumattomaan hoitoon määrätyn oikeuspsykiatrisen potilaan oikeuspsykiatrisen asema säilyisi tietyn ajan mielenterveyslaissa säädetyn määräajan ylityksestä huolimatta, mikä turvaisi sen, että potilaan tahdosta riippumaton hoito voitaisiin lopettaa jatkossakin pääsääntöisesti vasta Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen vahvistettua hoidon lopettamispäätöksen. Lisäksi potilaaseen voitaisiin oikeuspsykiatrisen potilaan aseman säilyessä soveltaa mielenterveyslain 18 a §:n säännöstä valvonta-ajasta, jolloin voitaisiin arvioida potilaan selviytymistä avohoidossa ennen hoidon lopettamista.

Perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten osalta ehdotus täyttää lailla säätämisen vaatimuksen. Ehdotus täyttää perustuslain edellyttämät täsmällisyyden, tarkkarajaisuuden, hyväksyttävyyden ja oikeasuhtaisuuden vaatimukset. Myös yksilön oikeusturva on asianmukaisesti järjestetty eikä ehdotus ole ristiriidassa Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. Edellä olevan perusteella hallitus katsoo, että lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Ehdotuksesta olisi kuitenkin perusteltua hankkia perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

mielenterveyslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan mielenterveyslain (1116/1990) 18 a §, 22 §:n 1 momentti, 24 § ja 31 §:n 2 momentti sellaisina, kuin ne ovat, 18 a § ja 22 §:n 1 momentti laissa 1066/2009, 24 § laeissa 1423/2001, 723/2005 ja 1066/2009 sekä 31 §:n 2 momentti laissa 438/2014, sekä *lisätään* lakiin uusi 17 b—17 d § seuraavasti:

17 b §

Hoidon jatkamisen edellytysten selvittäminen sairaalassa erityistilanteissa

Jos 17 §:n 1 momentissa tarkoitetun potilaan hoidon jatkamisen edellytyksiä ei ole voitu selvittää sairaalassa 17 §:n 3 momentin mukaisessa määräajassa tai jos päätöstä hoidon jatkamisesta tai lopettamisesta ei ole muusta poikkeuksellisesta syystä tehty mainitussa määräajassa, sairaalassa työskentelevän virkasuhteisen lääkärin on selvittävä hoidon jatkamisen edellytykset välittömästi määräajan ylityksen ilmettyä. Jos potilas on poistunut sairaalasta, hoidon jatkamisen edellytykset on selvittävä välittömästi, kun potilas on palannut tai palautettu sairaalaan. Jos 17 §:n 3 momentin mukaisen määräajan päättymisestä on kuitenkin kulunut yli kuusi kuukautta, potilaan hoitoon määräämisestä päätetään 2 luvun mukaisesti.

Edellä 11 §:ssä tarkoitetun lääkärin on tehtävä välittömästi määräajan ylityksen ilmettyä hoidon jatkamisen edellytysten selvittämiseksi väliaikaispäätös potilaan hoidon jatkamisesta, jonka nojalla potilasta saadaan pitää hoidossa enintään 14 päivää. Jos potilas on poistunut sairaalasta ja jää palaamatta sinne, 11 §:ssä tarkoitetun lääkärin on määrättävä potilas tutkittavaksi sairaalaan hoidon jatkamisen edellytysten selvittämiseksi enintään 14 päiväksi. Potilaan palauttamiseksi sairaalaan voidaan pyytää poliisin virka-apua. Virka-avusta säädetään 31 §:n 2 momentissa.

Hoidon jatkamisen edellytysten tultua selvitettyksi 11 §:ssä tarkoitetun lääkärin on lähetettävä viipymättä Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle esitys potilaan hoidon jatkamisesta tai lopettamisesta. Esityksen tulee sisältää perusteltu kannanotto siitä, ovatko edellytykset potilaan hoitoon määräämiseen tahdosta riippumatta edelleen olemassa. Lisäksi esityksessä on selvitettävä syy 17 §:n 3 momentissa tarkoitetun määräajan ylitykselle.

17 c §

Hoidon jatkamisesta päättäminen erityistilanteissa

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen on käsiteltävä 17 b §:ssä tarkoitetut potilaan hoidon jatkamista ja hoidon lopettamista koskevat asiat kiireellisinä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen päättäessä potilaan hoidon jatkamisesta tai lopettamisesta 12 a—12 c §:ää ei sovelleta.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen on päätettävä 17 b §:n 3 momentissa tarkoitetun esityksen perusteella potilaan hoidon jatkamisesta, jos edellytykset hoitoon määräämiselle potilaan tahdosta riippumatta ovat edelleen olemassa, tai hoidon lopettamisesta, jos edellytyksiä hoitoon määräämiselle tahdosta riippumatta ei ole. Päätös on tehtävä viimeistään 14 päivän kuluessa 17 b §:n 2 momentissa tarkoitetusta väliaikaispäätöksestä tai siitä, kun potilas on palautettu sairaalaan tutkittavaksi 17 b §:n 2 momentissa tarkoitetun määräyksen nojalla. Jos asian selvittäminen sitä välttämättä vaatii, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen on mainitun 14 päivän kuluessa tehtävä uusi väliaikaispäätös potilaan hoidon jatkamisesta enintään 14 päiväksi, jonka kuluessa Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen on päätettävä potilaan hoidon jatkamisesta tai hoidon lopettamisesta.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen päätös potilaan hoidon jatkamisesta väliaikaispäätöstä lukuun ottamatta on heti alistettava hallinto-oikeuden vahvistettavaksi. Lisäksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen on lähetettävä aluehallintovirastolle ilmoitus tekemästään potilaan hoidon jatkamisesta tai hoidon lopettamisesta koskevasta päätöksestä väliaikaispäätöstä lukuun ottamatta. Ilmoituksessa on mainittava potilaan tunnistetiedot sekä syy 17 §:n 3 momentissa tarkoitetun määräajan ylitykselle.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen hoidon jatkamista koskevan muun kuin väliaikaispäätöksen nojalla potilasta saadaan pitää hoidossa hänen tahdostaan riippumatta enintään kuusi kuukautta. Päätettäessä tämän jälkeen potilaan hoidon jatkamisesta ja hoidon lopettamisesta noudatetaan 17 §:n 3—5 momenttia.

17 d §

Menettely hallinto-oikeudessa erityistilanteissa

Jos hallinto-oikeus jättää vahvistamatta tai kumoo 17 §:n 1 momentissa tarkoitetun potilaan hoidon jatkamista koskevan päätöksen muusta syystä kuin 8 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettujen edellytysten puuttumisen vuoksi, sen on välittömästi siirrettävä asia käsiteltäväksi potilaan hoidosta vastaavalle sairaalalle. Sairaalassa on 17 §:n 3 momentin mukaisen määräajan ylityttyä meneteltävä 17 b §:ssä säädetyn mukaisesti.

18 a §

Sairaalasta poistaminen sairaanhoitopiirin toimintayksikön valvonnassa

Edellä 17 §:n 3 ja 6 momentissa tarkoitettu henkilö, joka on määrätty hoitoon, voidaan ennen lopullista sairaalasta poistamista päästää Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen määräämin, henkilön terveydentilan arvioimiseen taikka hänen lääke- tai muuhun terveydenhoitoonsa perustuvien ehdoin sairaalasta enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Tänä aikana henkilö on asianomaisen sairaanhoitopiirin psykiatrisen toimintayksikön valvonnassa. Sairaanhoitopiiriin tulee määrätä valvonnasta vastaava psykiatrinen yksikkö.

22 §

Rangaistukseen tuomitsematta jätetyn hoito hänen tahdostaan riippumatta

Jos Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toteaa, että edellytykset mielentilan vuoksi rangaistukseen tuomitsematta jätetyn hoitoon määräämiseen hänen tahdostaan riippumatta ovat olemassa, laitoksen on määrättävä hänet hoitoon hänen tahdostaan riippumatta. Hoidon aloituspaikan

määräämiseen, hoidossa pitämiseen, hoidon jatkamiseen, sairaalasta poistamiseen ja hoidon lopettamiseen sovelletaan 17—17 d ja 18 a §:ää.

24 §

Muutoksenhaku

Sairaalan lääkärin päätökseen, joka koskee henkilön määräämistä hoitoon tai hoidon jatkamista hänen tahdostaan riippumatta tai potilaan omaisuuden haltuunottoa taikka yhteydenpidon rajoittamista 22 j §:n 2 momentin nojalla, saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Valitus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Muilta osin muutoksenhausta säädetään hallintolainkäyttölaissa (586/1996). Muutoksenhakuasiassa muulle asianosaiselle kuin potilaalle voidaan antaa tietoja potilaan terveydentilasta vain potilaan suostumuksella tai potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 9 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa. Hallinto-oikeuden päätökseen, joka koskee potilaan omaisuuden haltuunottoa, ei saa valittamalla hakea muutosta.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen päätökseen, joka koskee henkilön määräämistä hoitoon tai hoidon jatkamista hänen tahdostaan riippumatta taikka 21 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa määräämistä sairaalaan tutkittavaksi, sekä päätökseen, joka koskee erityishuollon antamista vastoin tahtoa, saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään.

Sairaalan lääkärin 17 b §:n 2 momentissa tarkoitettuun ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen 17 c §:n 2 momentissa tarkoitettuun potilaan hoidon jatkamista koskevaan väliaikaispäätökseen sekä sairaalan lääkärin 17 b §:n 2 momentissa tarkoitettuun potilaan tutkittavaksi määräämistä koskevaan päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Valitus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Valitus voidaan käsitellä hallinto-oikeudessa valituksenalaisen päätöksen tehneen viranomaisen lausuntoa pyytämättä. Muilta osin muutoksenhausta säädetään hallintolainkäyttölaissa. Valituksen johdosta annettuun hallinto-oikeuden päätökseen ei saa valittamalla hakea muutosta.

Valitus 1—3 momentissa tarkoitettusta päätöksestä voidaan valitusviranomaiselle osoitettuna antaa valitusajan kuluessa myös sairaalaan sen psykiatrisesta hoidosta vastaavalle ylilääkärille tai muulle tehtävään määrätylle henkilölle. Valituskirjelmän vastaanottamisesta on annettava todistus ja valituskirjelmään tehtävä merkintä sen antajasta ja antamisajasta. Ylilääkärin on lähetettävä valituskirjelämä, valituksenalaisen päätöksensä perusteena olevat asiakirjat sekä 1 momentissa tarkoitettusta päätöksestä tehdyn valituksen johdosta antamansa lausunto viipymättä valitusviranomaiselle.

Alaikäisen potilaan hoitoon määräämistä tai hoidon jatkamista koskevaan 1—3 momentissa tarkoitettuun päätökseen saa hakea muutosta 12 vuotta täyttänyt alaikäinen itse, hänen vanhempansa ja huoltajansa sekä henkilö, jonka hoidossa ja kasvatuksessa alaikäinen on välittömästi ennen hoitoon määräämistä ollut. Alaikäisen potilaan yhteydenpidon rajoittamista koskevaan 1 momentissa tarkoitettuun päätökseen saa hakea muutosta 12 vuotta täyttänyt alaikäinen itse sekä hänen huoltajansa, edunvalvojansa tai muu laillinen edustajansa sekä muu asianosainen, jonka yhteydenpitoa lapseen päätöksellä on rajoitettu.

31 §

Poliisin virka-apu

Jos tarkkailuun otettu tai hoitoon määrätty poistuu sairaalasta ilman lupaa tai jos potilas on 17 b §:n 2 momentin mukaisesti määrätty tutkittavaksi sairaalaan, poliisi on sairaalassa työ-

HE 92/2015 vp

kentelevän virkasuhteisen lääkärin pyynnöstä velvollinen antamaan virka-apua hänen palauttamisekseen sairaalaan.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 ____.

Helsingissä 22 päivänä lokakuuta 2015

Pääministeri

Juha Sipilä

Perhe- ja peruspalveluministeri Juha Rehula

Laki

mielenterveyslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan mielenterveyslain (1116/1990) 18 a §, 22 §:n 1 momentti, 24 § ja 31 §:n 2 momentti sellaisina, kuin ne ovat, 18 a § ja 22 §:n 1 momentti laissa 1066/2009, 24 § laeissa 1423/2001, 723/2005 ja 1066/2009 sekä 31 §:n 2 momentti laissa 438/2014, sekä
lisätään lakiin uusi 17 b—17 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

17 b §

Hoidon jatkamisen edellytysten selvittäminen sairaalassa erityistilanteissa

Jos 17 §:n 1 momentissa tarkoitetun potilaan hoidon jatkamisen edellytyksiä ei ole voitu selvittää sairaalassa 17 §:n 3 momentin mukaisessa määräajassa tai jos päätöstä hoidon jatkamisesta tai lopettamisesta ei ole muusta poikkeuksellisesta syystä tehty mainitussa määräajassa, sairaalassa työskentelevän virkasuhteisen lääkärin on selvitettävä hoidon jatkamisen edellytykset välittömästi määräajan ylityksen ilmettyä. Jos potilas on poistunut sairaalasta, hoidon jatkamisen edellytykset on selvitettävä välittömästi, kun potilas on palannut tai palautettu sairaalaan. Jos 17 §:n 3 momentin mukaisen määräajan päättymisestä on kuitenkin kulunut yli kuusi kuukautta, potilaan hoitoon määräämisestä päätetään 2 luvun mukaisesti.

Edellä 11 §:ssä tarkoitetun lääkärin on tehtävä välittömästi määräajan ylityksen ilmettyä hoidon jatkamisen edellytysten selvittämiseksi väliaikaispäätös potilaan hoidon jatkamisesta, jonka nojalla potilasta saadaan pitää hoidossa enintään 14 päivää. Jos potilas on poistunut sairaalasta ja jää palaamatta sinne, 11 §:ssä tarkoitetun lääkärin on määrättävä potilas tutkittavaksi sairaalaan hoidon jatkamisen edellytysten selvittämiseksi enintään 14 päiväksi. Potilaan palauttami-

seksi sairaalaan voidaan pyytää poliisin virka-apua. Virka-avusta säädetään 31 §:n 2 momentissa.

Hoidon jatkamisen edellytysten tultua selvitettyksi 11 §:ssä tarkoitetun lääkärin on lähetettävä viipymättä Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle esitys potilaan hoidon jatkamisesta tai lopettamisesta. Esityksen tulee sisältää perusteltu kannanotto siitä, ovatko edellytykset potilaan hoitoon määräämiseen tahdosta riippumatta edelleen olemassa. Lisäksi esityksessä on selvitettävä syy 17 §:n 3 momentissa tarkoitetun määräajan ylitykselle.

17 c §

Hoidon jatkamisesta päättäminen erityislanteissa

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen on käsiteltävä 17 b §:ssä tarkoitetut potilaan hoidon jatkamista ja hoidon lopettamista koskevat asiat kiireellisinä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen päättäessä potilaan hoidon jatkamisesta tai lopettamisesta 12 a—12 c §:ää ei sovelleta.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen on päätettävä 17 b §:n 3 momentissa tarkoitetun esityksen perusteella potilaan hoidon jatkamisesta, jos edellytykset hoitoon määräämiselle potilaan tahdosta riippumatta ovat edelleen olemassa, tai hoidon lopettamisesta, jos edellytyksiä hoitoon määräämiselle tahdosta riippumatta ei ole. Päätös on tehtävä viimeistään 14 päivän kuluessa 17 b §:n 2 momentissa tarkoitetusta väliaikaispäätöksestä tai siitä, kun potilas on palautettu sairaalaan tutkittavaksi 17 b §:n 2 momentissa tarkoitetun määräyksen nojalla. Jos asian selvittäminen sitä välttämättä vaatii, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen on mainitun 14 päivän kuluessa tehtävä uusi väliaikaispäätös potilaan hoidon jatkamisesta enintään 14 päiväksi, jonka kuluessa Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen on päätettävä potilaan hoidon jatkamisesta tai hoidon lopettamisesta.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen päätös potilaan hoidon jatkamisesta väliaikaispäätöstä lukuun ottamatta on heti alistettava hal-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

linto-oikeuden vahvistettavaksi. Lisäksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen on lähetettävä aluehallintovirastolle ilmoitus tekemästään potilaan hoidon jatkamista tai hoidon lopettamista koskevasta päätöksestä väliaikaispäätöstä lukuun ottamatta. Ilmoituksessa on mainittava potilaan tunnistetiedot sekä syy 17 §:n 3 momentissa tarkoitetun määräajan ylitykselle.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen hoidon jatkamista koskevan muun kuin väliaikaispäätöksen nojalla potilasta saadaan pitää hoidossa hänen tahdostaan riippumatta enintään kuusi kuukautta. Päätettäessä tämän jälkeen potilaan hoidon jatkamisesta ja hoidon lopettamisesta noudatetaan 17 §:n 3—5 momenttia.

17 d §

Menettely hallinto-oikeudessa erityistilanteissa

Jos hallinto-oikeus jättää vahvistamatta tai kumoaa 17 §:n 1 momentissa tarkoitetun potilaan hoidon jatkamista koskevan päätöksen muusta syystä kuin 8 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettujen edellytysten puuttumisen vuoksi, sen on välittömästi siirrettävä asia käsiteltäväksi potilaan hoidosta vastaavalle sairaalalle. Sairaalassa on 17 §:n 3 momentin mukaisen määräajan ylityttyä meneteltävä 17 b §:ssä säädetyin mukaisesti.

18 a §

Sairaalasta poistaminen sairaanhoitopiirin toimintayksikön valvonnassa

Edellä 17 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitettu henkilö, joka on määrätty hoitoon, voidaan ennen lopullista sairaalasta poistamista päästää Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen määräämin, henkilön terveydentilan arvioimiseen taikka hänen lääke- tai muuhun terveydenhoitoonsa perustuvien ehtojen sairaalasta enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Tänä aikana henkilö on asianomaisen sairaanhoitopiirin

18 a §

Sairaalasta poistaminen sairaanhoitopiirin toimintayksikön valvonnassa

Edellä 17 §:n 3 ja 6 momentissa tarkoitettu henkilö, joka on määrätty hoitoon, voidaan ennen lopullista sairaalasta poistamista päästää Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen määräämin, henkilön terveydentilan arvioimiseen taikka hänen lääke- tai muuhun terveydenhoitoonsa perustuvien ehtojen sairaalasta enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Tänä aikana henkilö on asianomaisen sai-

Voimassa oleva laki

psykiatrisen toimintayksikön valvonnassa. Sairaanhoidopiiriin tulee määrätä valvonnasta vastaava psykiatrinen yksikkö.

22 §

Rangaistukseen tuomitsematta jätetyn hoito hänen tahdostaan riippumatta

Jos Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toteaa, että edellytykset mielentilan vuoksi rangaistukseen tuomitsematta jätetyn hoitoon määräämiseen hänen tahdostaan riippumatta ovat olemassa, laitoksen on määrättävä hänet hoitoon hänen tahdostaan riippumatta. Hoidon aloituspaikan määräämisestä, hoidossa pitämisestä ja hoidon jatkamisesta on voimassa, mitä 17 ja 17 a §:ssä säädetään.

Ehdotus

raanhoidopiiriin psykiatrisen toimintayksikön valvonnassa. Sairaanhoidopiiriin tulee määrätä valvonnasta vastaava psykiatrinen yksikkö.

22 §

Rangaistukseen tuomitsematta jätetyn hoito hänen tahdostaan riippumatta

Jos Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toteaa, että edellytykset mielentilan vuoksi rangaistukseen tuomitsematta jätetyn hoitoon määräämiseen hänen tahdostaan riippumatta ovat olemassa, laitoksen on määrättävä hänet hoitoon hänen tahdostaan riippumatta. Hoidon aloituspaikan määräämiseen, hoidossa pitämiseen, hoidon jatkamiseen, sairaalasta poistamiseen ja hoidon lopettamiseen sovelletaan 17—17 d ja 18 a §:ää.

24 §

Muutoksenhaku

Sairaalan lääkärin päätökseen, joka koskee henkilön määräämistä hoitoon tai hoidon jatkamista hänen tahdostaan riippumatta tai potilaan omaisuuden haltuunottoa taikka yhteydenpidon rajoittamista 22 j §:n 2 momentin nojalla, saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Valitus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Muutoksenhausta on muutoin voimassa, mitä hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään. Muutoksenhakuasiassa muulle asianosaiselle kuin potilaalle voidaan antaa tietoja potilaan terveydentilasta vain potilaan suostumuksella tai potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 9 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa. Hallinto-oikeuden päätökseen, joka koskee potilaan omaisuuden haltuunottoa, ei saa valittamalla hakea muutosta.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen päätökseen, joka koskee henkilön määräämistä hoitoon tai hoidon jatkamista hänen tahdostaan riippumatta taikka 21 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa määräämistä sairaalaan tutkitta-

24 §

Muutoksenhaku

Sairaalan lääkärin päätökseen, joka koskee henkilön määräämistä hoitoon tai hoidon jatkamista hänen tahdostaan riippumatta tai potilaan omaisuuden haltuunottoa taikka yhteydenpidon rajoittamista 22 j §:n 2 momentin nojalla, saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Valitus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. *Muulta osin muutoksenhausta säädetään hallintolainkäyttölaissa (586/1996).* Muutoksenhakuasiassa muulle asianosaiselle kuin potilaalle voidaan antaa tietoja potilaan terveydentilasta vain potilaan suostumuksella tai potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 9 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa. Hallinto-oikeuden päätökseen, joka koskee potilaan omaisuuden haltuunottoa, ei saa valittamalla hakea muutosta.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen päätökseen, joka koskee henkilön määräämistä hoitoon tai hoidon jatkamista hänen tahdostaan riippumatta taikka 21 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa määräämistä sairaalaan tutkitta-

Voimassa oleva laki

vaksi, sekä päätökseen, joka koskee erityis-
huollon antamista vastoin tahtoa, saa hakea
muutosta siten kuin hallintolainkäyttölaissa
säädetään.

Valitus 1 ja 2 momentissa tarkoitetusta pää-
töksestä voidaan valitusviranomaiselle osoi-
tettuna antaa valitusajan kuluessa myös sai-
raalaan sen psykiatrisesta hoidosta vastaaval-
le ylilääkärille tai muulle tehtävään määrätyl-
le henkilölle. Valituskirjelmän vastaanottami-
sesta on annettava todistus ja valituskirjel-
mään tehtävä merkintä sen antajasta ja anta-
misajasta. Ylilääkärin on lähetettävä valitus-
kirjelmä sekä valituksenalaisen päätöksensä
perusteena olevat asiakirjat ja siitä tehdyn va-
lituksen johdosta antamansa lausunto viipy-
mättä valitusviranomaiselle.

Alaikäisen potilaan hoitoon määräämistä tai
hoidon jatkamista koskevaan 1—3 momentis-
sa tarkoitettuun päätökseen saa hakea muu-
tosta 12 vuotta täyttänyt alaikäinen itse, hä-
nen vanhempansa ja huoltajansa sekä henkilö,
jonka hoidossa ja kasvatuksessa alaikäinen on
välittömästi ennen hoitoon määräämistä ollut.
Alaikäisen potilaan yhteydenpidon rajoitta-
mista koskevaan 1 momentissa tarkoitettuun
päätökseen saa hakea muutosta 12 vuotta
täyttänyt alaikäinen itse sekä hänen huolta-
jansa, edunvalvojansa tai muu laillinen edus-
tajansa sekä muu asianosainen, jonka yhtey-
denpitoa lapsen päätöksellä on rajoitettu.

Ehdotus

vaksi, sekä päätökseen, joka koskee erityis-
huollon antamista vastoin tahtoa, saa hakea
muutosta *valittamalla hallinto-oikeuteen* sit-
ten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään.

*Sairaalan lääkärin 17 b §:n 2 momentissa
tarkoitettuun ja Terveiden ja hyvinvoinnin
laitoksen 17 c §:n 2 momentissa tarkoitettuun
potilaan hoidon jatkamista koskevaan väliai-
kaispäätökseen sekä sairaalan lääkärin 17 b
§:n 2 momentissa tarkoitettuun potilaan tut-
kittavaksi määräämistä koskevaan päätök-
seen saa hakea muutosta valittamalla hallin-
to-oikeuteen. Valitus on tehtävä 14 päivän
kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Valitus
voidaan käsitellä hallinto-oikeudessa valituk-
senalaisen päätöksen tehneen viranomaisen
lausuntoa pyytämättä. Muilta osin muutok-
senhausta säädetään hallintolainkäyttölais-
sa. Valituksen johdosta annettuun hallinto-
oikeuden päätökseen ei saa valittamalla ha-
kea muutosta.*

Valitus 1—3 momentissa tarkoitetusta pää-
töksestä voidaan valitusviranomaiselle osoi-
tettuna antaa valitusajan kuluessa myös sai-
raalaan sen psykiatrisesta hoidosta vastaaval-
le ylilääkärille tai muulle tehtävään määrätyl-
le henkilölle. Valituskirjelmän vastaanotta-
misesta on annettava todistus ja valituskir-
jelmään tehtävä merkintä sen antajasta ja an-
tamisajasta. Ylilääkärin on lähetettävä vali-
tuskirjelmä, *valituksenalaisen päätöksensä
perusteena olevat asiakirjat sekä 1 momen-
tissa tarkoitettuun päätöksestä* tehdyn vali-
tuksen johdosta antamansa lausunto viipy-
mättä valitusviranomaiselle.

Alaikäisen potilaan hoitoon määräämistä
tai hoidon jatkamista koskevaan 1—3 momen-
tissa tarkoitettuun päätökseen saa hakea muu-
tosta 12 vuotta täyttänyt alaikäinen itse, hä-
nen vanhempansa ja huoltajansa sekä henki-
lö, jonka hoidossa ja kasvatuksessa alaikäi-
nen on välittömästi ennen hoitoon määrää-
mistä ollut. Alaikäisen potilaan yhteydenpi-
don rajoittamista koskevaan 1 momentissa
tarkoitettuun päätökseen saa hakea muutosta
12 vuotta täyttänyt alaikäinen itse sekä hänen
huoltajansa, edunvalvojansa tai muu laillinen
edustajansa sekä muu asianosainen, jonka
yhteydenpitoa lapsen päätöksellä on rajoi-
tettu.

HE 92/2015 vp

Voimassa oleva laki

Ehdotus

31 §

31 §

Poliisin virka-apu

Poliisin virka-apu

Jos tarkkailuun otettu tai hoitoon määrätty poistuu sairaalasta ilman lupaa, poliisi on sairaalassa työskentelevän virkasuhteisen lääkärin pyynnöstä velvollinen antamaan virka-apua hänen palauttamisekseen sairaalaan.

Jos tarkkailuun otettu tai hoitoon määrätty poistuu sairaalasta ilman lupaa *tai jos potilas on 17 §:n 2 momentin mukaisesti määrätty tutkittavaksi sairaalaan*, poliisi on sairaalassa työskentelevän virkasuhteisen lääkärin pyynnöstä velvollinen antamaan virka-apua hänen palauttamisekseen sairaalaan.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*
